

Tekijä Tuula Bergqvist

Työn nimi Rinnalla - rintasyövän värittäjä omakuva

Laitos Taiteen laitos

Koulutusohjelma Visuaalinen kulttuuri

Vuosi 2014

Sivumäärä 109

Kieli Suomi

Tiivistelmä

Taiteellisesti suuntautunut opinnäytetyöni käsittelee omakuva. Tutkin osallistuvan taiteentutkimuksen keinoin, miten syöpäkokemus on muokannut identiteettiäni ja millaista kuvastoa ja taiteellista toimintaa omakohtainen rintasyöpäkokemus on tuottanut ja edelleen tuottaa. Miten se on värittänyt ja muovannut taiteellista ilmaisua ja ajattelua. Ajattelun visualisointi taiteen keinoin on yritys kommunikoida ympäristön kanssa.

Työni visuaalisessa kuvastossa on nähtävissä kolme eri kerrostumaa, kolme eri näkökulmaa: yksityinen, jaettu ja julkinen. Yksityisen piiriin kuuluu visuaalinen päiväkirja eli syöpähoitojen aikana ottamani valokuvat, jaetun kuvaston muodostavat voimakuvat Soturi ja Frida ja julkisia ovat videoinstallaatio RintaRinnan, teos Turvaverkko sekä uudet, varta vasten lopputyöhön liittyvään julkisesti AMF-Galleriassa 3.-26.9.2014 esillä olleeseen näyttelyyn tehdyt teokset.

Tarkkailen ja analysoin itseäni, kokemiani elämyksiä ja ajatuksia taiteen tekemisen prosessissa kuvien ja dokumentaatioiden avulla jälkikäteen, mutta myös samanaikaisesti uusia teoksia työstäessäni. Nojaudun fenomenologiseen lähestymistapaan. Kuvilla ja teoksilla on niiden välittämän totuuden, mielikuvien ja synnyttämien ajatusten kautta merkitystä katsojalle ja sitä kautta yhteiskunnassa vallitsevalle (nais)ruumiinkuvalle.

Teoksissani kuvaan niitä emootioita ja tunteita, joita syöpäkokemus minussa herätti. Materiaaliksi on valikoitunut lähes itsestään selvästi rintaliivit, sillä rintasyöpä kohdistuu ensisijaisesti juuri tuohon vaatekappaleeseen.

Avainsanat Omakuva, rintasyöpä, identiteetti, ruumiillisuus, rintaliivit, voimakuva, objekti

Author Tuula Bergqvist

Title of thesis NEXT TO YOU - self-portrait coloured by the breast cancer

Department Department of Art

Degree programme Visual culture

Year 2014

Number of pages 109

Language Finnish

Abstract

My artistic MA thesis deals with self-portrait. Using methods of artistic research, I explore changes in my identity and what kind of visual imagery and art practise has the personal experience of breast cancer produced - and still produces? How has it coloured and shaped my artistic expression and thinking? Visualizing my thinking through art has been my way to communicate with the others.

In the visual imagery of my thesis, three layers and three points of view can be seen: the private, the shared and the public. The private includes my visual journal, consisting of the photos I took during the cancer treatments. The shared includes the power pictures, the Warrior and Frida. The public includes the video installation Rintarinnan, the art piece Turvaverkko (Safety net) and the new artwork, created specifically for the final thesis project, exhibited at the AMF Gallery (3-26.9.2014)

I observe and analyse myself, my experiences and thoughts in the process of art creation, with the help of images and documents, taken both before but also during the process of creation. My framework is phenomenology. The images and artwork have, due to the truth, vision and thoughts they deliver, meaning to the public and to the way the (female) body is perceived in society.

My artwork processes the emotions and feelings that the cancer experience in me have raised. It is almost self-evident that the material I have used are bras – the one piece of clothing most related to breast cancer.

Keywords self-portrait, identity, breast cancer experience, bodily experience, bra, power picture, abject

RINNALLA
– rintasyövän värittämä omakuva

Tuula Bergqvist

Kiitos,

Awa, Eeva D, Eeva J, Johan, Kati, Marjo, Paula, Pia ja Veikko

Omistettu 96-vuotiaalle isälleni

© Tuula Bergqvist 2014

Rinnalla – rintasyövän värittäjä omakuva

Maisterin opinnäyte

Aalto-yliopisto

Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu

Taiteen laitos

Visuaalisen kulttuurin maisteriohjelma

Kuvat Tuula Bergqvist

Voimakuvat Intiaanisoruri Marjo Haapasalo

Videodokumentaatio Tuula Bergqvist

Graafinen suunnittelu Awa Elomaa

Painopaikka X-copy, Turku 2014

Paperi Munken Polar Rough

RINNALLA

- rintasyövän värittäjä omakuva

1. Johdanto 7
2. Omakuva identiteetin tutkimisen välineenä 11
 - 2.1 Kuvasta katsoo minä . . 13
 - 2.2 Kenen ruumis? . . 16
 - 2.3 Abjekti . . 18
 - 2.4 Omakuva taiteessa . . 19
 - 2.5 Vastoinkäymisestä taidetta . . 21
 - 2.6 Taiteistuminen . . 24
3. Rintasyövän tuottamat kuvat 27
 - 3.1 Visuaalinen päiväkirja . . 28
 - 3.2 Voimakuvat . . 32
 - 3.3 Intiaanisoturi . . 33
 - 3.4 Frida . . 40
 - 3.5 Rintarinnan- videoinstallaatio . . 42
 - 3.6 Turvaverkko . . 46
4. Prosessi, produkti ja näyttely 49
 - 4.1 Kuvat ja emootiot . . 51
 - 4.2 Materiaaleista . . 52
 - 4.3 Teokset . . 53
5. Lopuksi 101

*”Jos pelkäämme epäonnistumista,
miten uskallamme silti ottaa loikan?”*

Saku Tuominen

1. JOHDANTO

Tämä työ on syntynyt kiinnostuksesta, mutta myös välttämättömyydestä, tutkia omakuvaa-
ni ja identiteettiäni, omaa tarinaani. Tutkin osallistuvan taiteen tutkimuksen menetelmiin
tukeutuen, millaista kuvastoa ja taiteellista toimintaa omakohtainen rintasyöpäkokemus on
tuottanut ja edelleen tuottaa. Miten se on värittänyt ja muovannut taiteellista ilmaisua ja
ajatteluani. Ajatteluni visualisointi taiteen keinoin on pyrkimys kommunikoida ympäristön
kanssa. En tarkoita identiteetillä pysyvää ominaisuutta vaan muuttuvat olosuhteet, tiellem-
me osuvat tapahtumat muokkaavat ja luovat jatkuvasti uutta identiteettiä. Yksilö tuottaa
omat identiteettinsä kohtaamisten ja kokemusten kautta.

Minua on hämmästyttänyt, miten kokemuksen vaikutukset näkyvät taiteeni sisällöissä ja
valinnoissa suunnaten työskentelyäni. Tutkimuspolkuni on johdattanut minut toisten taitei-
lijoiden luo, jotka ovat käsitelleet samaa kokemusta usein samankaltaisesti ja samanlaisten
tunteiden ajamana, vaikkakin ehkä eri välineillä. Nojaudun fenomenologiseen tulkintaan,
missä ihminen käsitetään erottamattomaksi osaksi maailmaa, joka merkittävällä tavalla
vaikuttaa hänen ajatteluunsa, kokemuksiinsa ja tekoihinsa. Tieto maailmasta välittyy aistien
kautta.

Tutkin, millainen on omakuvani, kuka olen, mitä teen ja onko (kokemus)maailma ympärilläni
edelleen se sama, kuin ennen syöpäkokemustani? Tutkimusmatkani sanallisessa kuvauksessa
kuuluu oma subjektiivinen ääneni ja tunnustuksellisuus, mitkä ovat olleet tietoisia valintoja-
ni. En käytä kokemuksestani nimitystä sairaus vaan syöpäkokemus tai syöpäprosessi. Syö-
päprosessin aikana koin, että ”en ole sairas – minulla on vain syöpä” (oma päiväkirjamerkintä
20.3.2011). Prosessi on liikettä ja liikkeessä ja tarkoittaa tässä yhteydessä tietyn aikajanan
sisään rajautunutta ilmiötä ja muutosta.

Olen rajannut lopputyöni aiheen, omakuvan, käsittämään syöpäkokemustani. Työni visuaalisessa kuvastossa on nähtävissä kolme eri kerrostumaa, kolme eri näkökulmaa: yksityinen, jaettu ja julkinen. Yksityisen piiriin kuuluu *visuaalinen päiväkirja* eli syöpähoitojen aikana ottamani valokuvat, jaetun kuvaston muodostavat voimakuvat *Soturi* ja *Frida* ja julkisia ovat videoinstallaatio *Rintarinnan*, teos *Turvaverkko* sekä uudet, varta vasten lopputyöhön liittyvään AMF-Galleriassa 3.-26.9.2014 esillä olleeseen näyttelyyn *Rintakuvia* tehdyt teokset.

Prosessin sanallistamisen, tuntemusten kuvaamisen tekstinä olen aloittanut syöpädiagnoosin saatuani 2011 satunnaisina päiväkirjamerkintöinä. Pidän kuitenkin tuolta alkuajalta merkittävämpänä materiaalina itsestäni ottamia valokuvia, snapshotteja, visuaalista päiväkirjaa. Minulla ei ollut ajatusta, että käyttäisin kuvia myöhemmin millään tapaa; halusin tallentaa itsestäni muistoja vähän samaan tapaan kuin turisti, joka kuvaa matkoillaan kohteita, jotka muille ihmisille näyttävät merkityksettöminä, mutta jotka mahdollistavat hänelle itselleen pääsyn uudestaan aikaisemmin koettuun paikkaan ja tunnelmaan, takaisin sen hetken tunteisiin, mahdollistavat muistamisen. Kuvat voivat manipuloida esiin hyvin voimakkaita tunnereaktiota (Pehunen 2009, 90). Kuvallisen ja kirjallisen materiaalin kautta käyn keskustelua toisten taiteilijoiden ja taiteentutkijoiden kanssa ja pyrin löytämään oman kertomukseni, joka vastaa esittämiini kysymyksiin ja kysyy löytämiini vastauksiin.

Tutkimusmenetelmäni on autoetnografinen, tulostukseni autokommunikaatiota, sisäistä puhetta. Tarkkailen ja analysoin itseäni, kokemiani elämyksiä ja ajatuksia taiteen tekemisen prosessissa. Merleau-Ponty käyttää termiä intentionaalisuus tarkoittaen ihmisen tunteiden ja havaintojen kohdistumista olemassa olevaan, joka on maailmassa olemista (Merleau-Ponty 1993, 178). Henkilökohtaisen tragedian voi valjastaa taiteen keinoin tuotokseksi, joka voi saada aikaan ja herättää katsojissa monipuolisen ja syvän tunnereaktion (Tihinen 2011, 124). Pysähdyn miettimään, mitä prosessin aikana tapahtuu tai on tapahtunut, millaisia mielikuvia koen ja olen kokenut. Mitä lopputulos kertoo minusta, millaisen kuvan se näyttää katsojalle. Usein tekoprosessin aikaiset kokemukset jäävät katsojalle toiseudeksi (Tuomi, T. 2013, 10). Kaaottisessa tekoprosessissa hallitsevat tunteet ja aistit, mutta tuotoksen analysointi ja jäsentäminen tapahtuvat useimmiten tietoisesti ja järjen avulla. Taideterapiat perustuvat näiden sisäisten kokemusten tutkimiselle ja selittämiselle. Työssäni sivuan sitä, miten omakuva ja taideterapeuttiset prosessit liittyvät toisiinsa; onko taiteilijalle itselleen kenties hyvinkin terapeuttisen prosessin tuotoksella merkitystä ja annettavaa taiteen kentälle ja kokijalle, ja jos on, niin millaista. Sairautta käytetään toisinaan keinona tehdä ihmisestä kiinnostava (Sontag 2010, 36).

Pohdin myös sitä, miksi taiteilija hanakasti ”tuotteistaa” omat vastoinkäymiset tai ongelmat, kohdalle sattuneet kriisit taideteoksiksi. Heta Kuchkan toteamuksen ”Suren, mutta teen silti surutyötäni taiteellisen työskentelyn muodossa.” voisin omalla kohdallani muuttaa muotoon ”Pelkään, mutta teen silti rintasyöpästäni taidetta.”

Uskon myös, että kokemukseni jakaminen taiteen välityksellä katsojan kanssa on tärkeää. Havainnot ja emootiot ovat taidekentällä jääneet välillä ruumiin jalkoihin. Kuvilla ja teoksil-

Omakuvasta on tullut myös merkittävä terapiaväline. Voimauttavan valokuvan käsitteen ja menetelmän on Suomessa tehnyt tunnetuksi Miina Savolainen *Maailman ihanin tyttö* -kirjallaan ja viimeistään televisiossa esitetyn ohjelman *Valokuvan voimaa* myötä. Valokuvaterapiassa onnistunut kuvaustilanne mahdollistaa kuvattavan ja kuvaajan kommunikaation toistensa kanssa tyyliin ”Toivoisin, että näet minut näin” ja ”Tätä sinussa arvostan”. Tunnetiloja kuvaamalla molempien oma minuus näyttäytyy selkeämmin ja kirkkaammin. (Savolainen 2009, 219.) Kuvien avulla tullaan nähdyksi ja lisätään itseymmärrystä; kuvat toimivat terapauttisen prosessin tukena, mutta eivät ole julkisia, mikä erottaa ne taiteellisista prosesseista (Salo 2009, 33).

Valokuvaterapian juuret löytyvät kuitenkin paljon aikaisemmasta ja menetelmän äiteinä pidetään brittiläisiä Jo Spencea ja Rosy Martinia. He kehittivät menetelmää kahdeksankymmmentäluvulla ja Martin on pitänyt workshoppeja myös Suomessa. Hän käyttää valokuvaa edelleen terapiavälineenä ja tutkii valokuvan voimauttavia kokemuksia. Hän on käyttänyt menetelmää muun muassa naisten vanhenemista käsittelevässä teoksessaan *Look at me! Representing self, representing Ageing* vuodelta 2012. Jo Spence menehtyi leukemiaan yhdeksänkymmentä luvun alussa. Hänen teoksensa *”The Final Project”* (Spence), jossa hän käsittelee kuoleman rituaaleja ja paluuta luontoon, on toiminut eräänlaisena innoittajana omalle Rintakuvia -näyttelyni valokuvateokselle.

Omakuvaan liittyy ja liitetään usein kriisipuhe: kun elämässä tapahtuu ja sattuu, otetaan taide työvälineeksi asioiden työstämiseen (Palin 2011, 12). Taiteen avulla parannetaan haavat ja korjataan se, mikä korjattavissa on tai löydetään uusi näkökulma tapahtuneeseen, jolloin kohdattu asia, kriisi, voidaan nähdä peräti myönteisenä ja uudenlaista suhtautumistapaa synnyttävänä minää ja uutta, muuttunutta identiteettiä kohtaan. Elämään on saatu uusi, rikastuttava kokemus.

Turussa toteutettiin kulttuuripääkaupunkivuonna 2011 yhteistyössä usean kulttuurialan toimijan kanssa projekti *Omakuva on jokaisen kuva*, jossa tutkijat, taiteilijat ja asiasta kiinnostuneet kansalaiset osallistuivat erilaisiin omakuvaprojekteihin. Työpajoissa kaikenikäiset turkulaiset työstivät eri taiteen keinoin omakuvia, joiden tuloksia esiteltiin lukuisissa näyttelyissä muuallakin kuin Turussa. Seminaarit täyttyivät identiteettipohdinnoista ja kirjoihin ja kansiin on päätyntä projektiin osallistuneiden tutkijoiden ja taiteilijoiden puheenvuoroja ja ajatuksia.

Anette Arlander määritteli taiteen ja omakuvan suhteen seminaaripuheenvuorossaan *Minä vai muut ihmiset materiaalina? Kiasmassa 8.10.2010 näin ”...jossain mielessä kaikki taide on omakuvallista, ehkä myös kaikki kirjoitus ja tutkimuskin on sitä. Jos ei muuten, niin koska se heijastaa tekijän omaa kuvaa maailmasta, hänen elämäkertansa ja kokemustensa tuottamaa tapaa nähdä ja kokea, ajatella ja toimia, se ilmentää niitä ja myös paljastaa ne, tavalla tai toisella, enemmän tai vähemmän kätkeytyssä, muokatussa ja keksityssä muodossa.”*

2.1 Kuvasta katsoo minä

”...Kuka minä olen? Mitä minä olen?

Mikä on tämä, jota kutsun ’minäksi’?

Mitä on tämä, jota kutsun ’itseksi’?

Kuka on tämä henkilö, joka katselee?

Mikä tämä havaintoja tekevä ’minä’ on?

Mikä on havaintojen kohteena oleva ’minä’?

Olenko yhtä kuin ajatukseni, joita ajattelen?

Ajatukset tulevat ja menevät.

Olenko yhtä kuin ruumiini?

Solut kuolevat.

Ruumiini miljoonat solut muuttuvat ja uudistuvat joka minuutti.

*Seitsemän vuoden kuluttua minussa ei ole jäljellä ainuttakaan elävää solua,
joka oli seitsemän vuotta aiemmin...”*

Anthony De Melloa mukaillen Marja Pirilä

Kuka minä olen? Mikä on minä? Mitä minä on? Onko minä vain tämän ruumiin tai pään sisäinen asia, sisäinen olemus? Minä on kuitenkin sidoksissa ympäröivään maailmaan ja sen lukuisiin jäsenyyksiin: laji-identiteettiin, siviilisäättyyn, ikään, ammattiin. Minä on yhtä ulkomaailman ja ympäristön kanssa, kuten ympäristö on yhtä oman ympäristönsä kanssa, loputon jatkumo läpi ihmiskunnan historian. (Kangassalo, 5.) Taiteilijan minään on jäänyt aihioita ja tiloja hänen aikaisemmista kokemuksistaan (Dewey 2010, 113). Minä viittaa henkilön olemukseen, muuttumattomaan ytimeen, jolla on ominaisuuksia, jotka tekevät hänet erilaiseksi muista yksilöistä. Puhutaan ihmisen ruumiinkuvasta, kun tarkoitetaan yksilön omaa käsitystä ruumiistaan ja sen ulkonäöstä ja toiminnoista. Ruumiinkuva voi myös olla vääristynyt. Silloin henkilö kokee ruumiissaan olevan jotain vikaa, joka haittaa hänen sosiaalisia kontaktejaan, tekee hänestä ruman ja vastenmielisen. Jokin yksityiskohta muodostuu tyytymättömyyden syyksi ja peittely ja korjaamisyritykset voivat täyttää henkilön ajatukset ja aikaan saada henkilön syrjään vetäytymisen. Tätä inhimillistä itseinhoa hyväksi käyttävät lukemattomat kuntosalit, kauneusklinikat ja esteettistä kirurgiaa tarjoavat sairaalat. Ruumishäpeä on yksilöllinen, mutta kollektiivisesti jaettu kokemus (Oksanen, Näre, 270).

Rintasyövän merkitsemät naiset joutuvat kohtaamaan tämän ruumishäpeän ongelmakentän. Kaija Leino on väitöstutkimuksessaan *Pirstaloitumisesta kohti naisena eheytymistä* todennut, että sairastumisen seurauksena naisen käsitys ja kokemus omasta persoonasta katoaa ja hän kokee olevansa erilainen kuin ennen sairastumista (Leino 2011, 30). Suhtautuminen sairauden fyysisiin ja psyykkisiin heijastumiin on subjektiivista ja elämän tilanteestakin riippuvaa. Liisa Seppänen kertoo artikkelissaan ”*Puolalainen kokonainen – kuvat elämän kriisin käsittelyssä*”, että hän rinnanpoistoleikkauksen jälkeen ja yksirintaisena tunsu itsensä edelleen samaksi vahvaksi itsekseen kuin ennen leikkausta. Häntä ihmetytti ainoastaan visuaalisen materiaalin puuttuminen aiheesta terveyden huollon ja syöpäjärjestöjen potilasesitteissä vielä vuonna 2006. Hän kuvautti itsensä ammattivalokuvaajalla syöpäprosessin aikana haluten kuvien välityksellä tehdä itsensä näkyväksi ja hyväksytyksi perheelleen ja ystävilleen. Omien sanojensa mukaan, vastaanotto ei ollut niin positiivinen ja hyväksyvä, kuin hän olisi toivonut. Visuaalisessa maailmassa kuvien merkitys asenteiden muokkaajana ja näkemysten vahvistajana on merkityksellinen. (Seppänen 2009, 122-131.)

Miten suhtautua omaan ruumiiseen, kun siitä on leikeltä oleellisia ja ulkonäön kannalta tärkeitä osia pois. Kun arvet koristavat ennen ehkä hyvinkin kaunista povea. En muista koskaan nähneeni uimahallissa tai yleisessä saunassa naista, jolta olisi rinta puuttunut. Joskus harvoin näkee naisia uimapuvussa, jossa oleva merkki kertoo, että he saavat käyttää uimapukua myös saunatiloissa. On melko uskomatonta, että vielä 2011 en ollut törmännyt ”rinnanpoistokuvastoon” mediassa tai elävässä elämässä. Ja kuitenkin 5000 naista sairastuu joka vuosi. Internet on täynnä kuvia naisten (suurennetuista) rinnoista, muttei korjausleikatuista tai poistetuista. Moni nainen haluaa elää yksirintaisena tai jopa ilman rintoja, sillä rekonstruointi ei aina ole ongelmaton sekään ja siitäkin jää arpia.

Voi väittää, että kuvat puuttuvista rinnoista ja leikkausarvista saattaisivat herättää ahdistusta ja pelkoja, mutta yhtäläillä kuvaston puuttuminen tekee saman. Pelot yleensä katoavat tutun asian ympäriltä. Ihminen myös hyvin nopeasti tottuu näkemäänsä ja alkaa nähdä kauneutta siellä, missä ei sitä ennen osannut kuvitellakaan näkevänsä. Arvet kertovat elämästä, selviämisestä. Ne voivat olla kauniita merkkejä vastoinkäymisistä, jotka on voitettu ja ohi-tettu. Tästä todisteena ovat viimeaikaiset ympäri maailmaa toteutetut taideprojektit, joissa rintasyöpä ja sen aiheuttamat keholliset muutokset on tuotu näkyville ja taiteen kontekstiin. Pyrkimyksenä on laajentaa käsitystä, mikä on kaunista ja hyväksyttävää ihmisvartalossa. Yksi mielenkiintoisimmista on Tärähtäneiden Ämmien yhteisötaideprojekti Monokini 2.0, jossa suomalaiset eturivin designerit suunnittelivat uimapukuja yksirintaisille naisille. Malleiksi pyydettiin rinnanpoistoleikkauksen läpi käyneitä naisia ja lopputulos on häikäisevä. Kun projektin kuvat Valokuvataiteenmuseon internetsivuilla kesän 2014 alussa julkaistiin, valtava kiinnostus tukki sivut hetkessä. Tämä osoittaa, kuinka suuri tarve on uudelle kuvastolle naisvartalosta ja kuinka ahdas on se kuva, mikä on kaunista, normaalia ja hyväksyttyä yhteiskunnassamme. Siihen kuvaan on yhä useamman vaikea samastua ja miksi pitäisikään.

jatkuva prosessi, jossa haetaan johdonmukaista riittävän koherenttia ja mielekästä minuuden raamia ja sisältöä.” (Hannula 2003, 27).

2.2 Kenen ruumis?

”Keho on ihmisen ainoa tapa olla maailmassa.”

Maurice Merleau-Ponty

Millainen ruumiinkuvamme on ja millaisena sen koemme, riippuu siitä, miten meitä katsotaan, ja millaisen katseen kohteena joudumme olemaan. Vauva näkee ensimmäiseksi kuvansa äidin silmissä; äidin ilmeet ja eleet houkuttelevat hänet vuorovaikutukseen ja kommunikointiin ympäristön kanssa. Vähitellen hän oppii, miten hänen itsensä lähettämän viestin sävy määrää takaisin heijastuvan reaktion sävyä ja sisältöä. Positiivinen viesti saa positiivisen vastakaiun, negatiivinen negatiivisen. Suhdettamme ulkonäköön määrittävät toisten katseet; ruumiimme edustaa sekä elettyä subjektia että kulttuurin tuottamaa objektivoitunutta ruumistietoisuutta. Identiteettimme rakentuu heijastumista, joita vastaanotamme meitä katsovien katseista.

Voiko katseen vallan ottaa takaisin itselleen, voiko katsotusta tulla katsoja? Tätä kysymystä pohtii Rosy Martin artikkelissaan *Katse takaisin?* (1993). Hänen viittaa Lacanin teoriaan ”peilivaiheesta”, jonka mukaan lapsi ei aluksi tunnista omaa peilikuvaansa, mutta peilivaiheen avulla hänelle selviää, että kuva ja hän ovat yksi ja sama olento. Tämän tiedostaminen tekee lapsen riippuvaiseksi kuvan myöhemmistä representaatioista. (Martin 1993, 15.) Katseelle altistuminen on fetissoinut ruumiillisuuden. Kun emme täytä normeja, tunnemme häpeää ruumiistamme. (Näre, Oksanen, 259.) Ruumiinkuva on osa kulttuurista järjestelmää, jonka kentällä kohtaamamme kokemukset muokkaavat ruumistamme vallitsevien normien mukaiseksi (Kontturi 2013), ruumis on sijoituskohte, jota tulee hoitaa (Kinnunen 2006, 164). Rosy Martinille valokuvaterapiaa on menetelmä, jonka avulla mahdollistetaan katseen vallan palauttaminen takaisin yksilölle itselleen.

Naisen rinnoilla on ja on ollut seksuaalipoliittinen merkitys. Vaikka rinnat eivät kaikissa kulttuureissa herätä erityistä kiinnostusta, on rintojen koko ja muoto nähty symbolina niin rodulle kuin sivistystasolle, yhteiskuntaluokalle tai poliittisille päämäärille. (Kinnunen 2006, 160.) Rintoja on milloin piilotettu, milloin korostettu, rintojen avulla on myyty kaikkea maaleista autoihin. Susan Sontag toteaa, että valokuvauksen kautta opimme ja kasvamme katsomaan itseämme (Sontag 1977). Jokaisella on varmasti omakohtaista kokemusta valokuvaustilanteista, kuinka kuvanottohetkellä pyrimme olemaan mahdollisimman ”edustavia”, kääntämään parhaat puolemmme kameran silmälle. Valokuvaajan vatsa sisään - rinta ulos - lausahdukset säästävät kuvanottoa tarkoituksena muistuttaa kohdetta panemaan parastaan.

2.3 Abjekti

*The object “disturbs identity, system, order.
Object does not respect borders, positions, rules.”*

Julia Kristeva

Termillä tarkoitetaan kulttuurin tutkimuksessa objektin ja subjektin välistä käsitettä; jotakin mikä on torjuttua, vastenmielistä, inhottavaa tai poisheitettäväksi joutavaa. Abjekti on sukua perversiolle. Julia Kristevan mukaan abjekti käsittää kaiken sen, joka uhkaa minuutemme rajoja ja joka siksi koetaan luontaisesti vastenmieliseksi ja inhottavaksi. Se liittyy äidin ja lapsen välisessä suhteessa vaiheeseen, jossa lapsi hylkää inhon vallassa äidin rakkauden, jonka kokee rajoittavana ja samanaikaisesti äidin ruumiin vastenmielisenä. Ihminen tuntee myöhemminkin inhoa ja vastenmielisyyttä oman minuuden rajoja uhkaavia asioita kohtaan, esimerkiksi ruumiin eritteitä ja mätänemistä. Kuolema on uhka ruumiin järjestykselle. Abjekti liittyy Kristevan mukaansa myös naisen ruumiillisuuteen. (Kristeva 1982, 12-13, Seppä 2009, 203.) Abjekti on jotakin ylimääräistä, jota on mahdoton hyväksyä osaksi omaa identiteettiä ja ruumista. Abjekti sisällyttää itseensä sekä elämän että kuoleman joko samanaikaisesti tai erikseen; sisältää sekä määritelmän että vastakohtan ja siten rikkoo eheän identiteetin kaavan. Abjektiin liittyy selittämätöntä uhkaa ja vierautta, kammottavuuden kokemus, joka pelottaa, mutta mitä on vaikea sanallistaa ja ilmaista. (Keto-oja 1/2007.) Monet naistaitelijat ovat nostaneet objektin feministisen (taide-)keskustelun keskiöön ja ruumiillisuuden saama huomio on jäsentänyt objektin osaksi kulttuurista järjestystä (Seppä 2009, 205).

Esimerkiksi Cindy Shermanin teos *Sex Pictures* (1997), joka esittää mallinukkeja vulgaareissa seksuaalisissa asennoissa, demonstroi naisten passiivista asemaa pornografisessa kuvastossa. Abjekti on Heide Hatryn veistos *Decayed Women* (2009), siannahasta ja -lihasta muotoiltu nainen, joka sai mädäntyä galleriassa teurastajan työpöydällä sekä valokuvat vastaavalla tavalla valmistetuista naisista, joille taiteilijan ihailemat naiskirjailijat loivat fiktiiviset elämäntarinat (Seppä 3/2009). Teos taiteena on provokaatio, äärimmäinen teko, mutta ymmärrettävä nykytaiteen kentällä. Toisaalta abjektitaiteen juuret löytyvät jo 1900-luvun surrealismista, joten ei ole kysymys mistään uudesta ilmiöstä.

Hannah Wilke näyttää teoksessaan *Intra-Venus* (1992-1993), miten syöpä runtelee, kaljuunuttaa ja rapauttaa vähä vähältä ja vääjäämättömästi hänen ruumiinsa. Teos julkaistiin postuumisti ja valokuvat hänen teokseensa otti hänen aviomiehensä juuri ennen Wilken kuolemaa. Kuvat eivät ole siloiteltuja, perinteisessä mielessä kauniita ja esteettisiä ja kuuluen näin abjektitaiteen piiriin. Teos oli Wilken vastatoimi ja reaktio sille tunteelle, että sairaan ja kuolevan ihmisen “piilottaminen” sairaalan klinikoille tekee kuolemasta henkilökohtaisen häpeän.

taiteilijoista, joilla on merkitystä itselleni ja joiden ajattelu ja työt innoittavat ja perustelevat omaa pohdintaani ja työskentelyäni. Selvitän myös termin laajennettu omakuva sisältöä ja merkitystä.

Omakuvasta taiteena tuli merkityksellinen renessanssiajalla taiteilijan statuksen muutoksen myötä, vaikkakin omakuvia löytyy jo aikaisemmasta historiasta. Uffizi-taidemuseoon kuuluvassa Vasarin käytävässä nimekkäiden taiteilijoiden rintakuvat riippuvat vierivieressä toimien sen aikaisina ”selfienä”, paljastaen meille asioita sekä taiteilijoista itsestään että sen aikaisesta kulttuurista ja taidekäsityksestä. Taidehistoria tuntee muunmuassa Rembrantin lähes sata omakuvaa sekä taiteilijoiden yleisesti käyttämän tavan sijoittaa itsensä väkijoukkoon johonkin suurempaan teokseen. Omakuva on tarjonnut taiteilijalle aivan erityisen mahdollisuuden tutkia itseään sekä kuvata itseään tavoilla, mikä ei olisi ollut mahdollista tilaajan muotokuvassa. Esimerkiksi Egon Shielen vääristyneet, seksuaalissävytteiset omakuvat paljastavat hänen haavoittuneen sisäisen maailmansa. Helen Schjerfbeckin on omakuvassaan Mustataustainen omakuva (1915) kuvannut viileitä ja katkeria tunteitaan Helsingin taideyhdistystä kohtaan, vaikka teos oli taideyhdistyksen tilaama. Hautakiveä muistuttava hahmo ja raaputettu nimi symboloivat hänen tuntemustaan, että hän oli ”kuollut” helsinkiläisille taiteenkentällä. Hän kuvasi uransa loppuun asti itseään armottomasti, mutta ylpeästi, antaen vanhuuden ja kuoleman näkyä alati pelkistyneemmissä omakuvissa. (Ahtola-Moorhouse 2000, 34, 35.)

Feministitaiteilijat Jo Spencer ja Hannah Wilke ovat olleet edelläkävijöitä omakuvaamisen tavoissa ja sisällöissä ja mursivat totuttuja konventioita ja sopivaisuuskäsityksiä omakuvan ympäriltä. He käyttivät itseään ja omia arkipäiväisiä ja henkilökohtaisia kokemuksiaan sekä sairauksiaan kokonaisvaltaisesti taiteensa välineinä ja kohteina; legitimoivat arkiset toiminnot, esineet ja raskaat kokemukset taiteeksi, tekivät yksityisestä yleistä ja poliittista.

Frida Kahlo alistaa ja altistaa ruumiinsa kohteeksi ja katsottavaksi, antaa sen tavallaan yleiseen käyttöön. Hänen taiteensa on ruumiillista, seksuaalista ja poliittista. Hän paljastaa lukuisissa omakuvissaan fyysiset vammansa, sekä niistä seuranneet kivut ja ahdistukset. Hänen elämänsä oli taistelua paranemisesta sairauksien ja onnettomuuksien välissä. Kärsimys ja kuolema tuhoavat Fridaa, mutta samaan aikaan ne värittävät ja rakentavat hänen taidettaan. Kuvissaan hän kärsii, juurtuu maahan kiinni, kuolee ja maatuu, kuitenkin aina kauniina, koristeltuna ja vahvana. (Utriainen 1997, 14, 17.) Muuttamalla kärsimyksensä taiteeksi ja jakamalla sen ympäröivän maailman kanssa, hän tuo yhden naisen elämän ja tragedian dialogiin koko maailman kanssa. Kipu ja kärsimys ovat kulttuurisesti jaettuina, yleisinhimillisiä kokemuksia. (Sakaranaho 1999, 85.) Kahlo pukee tunteensa ja tuntemuksensa allegorisoiksi, jotka avautuvat varsinkin hänen henkilöhistoriansa tunteville. Omakuvien kautta hän puhutteli ja puhuttelee yhä edelleen suurta joukkoa maailman ihmisiä.

Teoksia ei välttämättä tarvitse kutsua omakuviksi, vaikka taiteilija esiintyy niissä omana mallinaan ja tutkii omaa sisintään. Termi laajennettu omakuva tarkoittaa tilannetta, missä taiteilija on yksi, samanarvoinen elementti teoksessa esiintyvien muiden elementtien kanssa.

Taiteilijalla on laajennetussa omakuvassa eräänlainen viestijän tehtävä, pyrkimys saada herätettyä vastaanottajassa haluamiaan kokemuksia ja ajatuksia. Vaikka taiteilija on mukana kuvassa, hänen läsnäolonsa ei ole teoksen objekti, kohde. Nykyaikaisista taiteilijoista esimerkiksi Mikko Rekonen luotaa henkilökohtaisia tunteitaan ja kokemuksiaan maalauksissaan, käyttäen itseään mallina. Rekoselle kipu ja paniikkihäiriö toimivat taiteen materiaalina ja innoittajina. Hän ilmoittaa tekevänsä todellisuuspohjaista ”ei-eskapistista” taidetta, joka pyrkii havahduttamaan katsojan mieluummin kuin viihdyttämään, aiheuttamaan katsojassa mielen levottomuutta. Hän haluaa, että katsojalle jäisi vahva katsomiskokemus, että taide herättelisi ajattelemaan yhteiskunnallisia- sekä arvokysymyksiä (Rekonen 2013, 18).

Elina Brotherus toimii useimmiten itse mallina valokuvissaan ja jättää lankalaukaisimen näkyviin korostaakseen sitä, että hän, kuvan kohde, itsenäinen subjekti, myös otti kuvan. Hän kuvaa paljon alastonta vartaloa ja tutkii sen avulla mielen ja tunteen liikkeitä. Hän pyrkii töissään täydellisyyteen sanoen ”Kauneus liittyy täydellisyyteen. Se läpäisee rintakehän. Mitä me tavoittelisimme työllä, ellemme sitä?” (Brotherus 2004).

Oulun taidemuseolla (omakuvagalleria.ouka.fi) on yli sadan suomalaisen taiteilijan omakuvakokoelma, jonka teokset ajoittuvat 1900-luvun alusta tähän päivään. Kokoelma tarjoaa mielenkiintoisen läpileikkauksen aina Eero Nelimarkasta Tiina Heiskan ja Vilho Lammesta Ulla Pohjolaan. Teokset eivät ole vain maalauksia vaan mukaan mahtuu piirrettyjä, valo- ja videokuvattuja, keraamisia ja kirjaittuja omakuvia. Kuvat paljastavat, miten ja millaisena taiteilija on itsensä nähnyt, mutta samalla ne valottavat ja heijastelevat aikansa kulttuurin ja taidemaailman asenteita ja arvoja, kunakin aikana taiteessa vallinnutta ilmaisutapaa.

2.5 Vastoinkäymisestä taidetta

”Haluan tehdä taidetta sellaisesta aiheesta, johon minulla on jokin suhde.”

Mikko Rekonen

Samalla, kun olen pyrkinyt etäännyttämään, suhtautumaan kliinisesti rintasyöpään, olen pyrkinyt eristämään ja poissulkemaan kärsimyksen, vihan ja pelon tuntemukset. Tunteiden tukahduttamisessa edesauttoivat osaltaan hoitojakson aikana hoitohenkilökunnan suhtautuminen ja kysymykset tyyliin onko kaikki hyvin, johon ei odotettukaan potilaan vastaavan itkuunpurskahtamisella ja pelkojen valittelulla. Ymmärrän kyllä hoitajien hyvän tarkoituksen pyrkiä kannustamaan ja pitämään potilaan mielen korkealla ja toiveikkaana, mutta jälkepäin on tuntunut, että olisin kaivannut tulla ”nähdyksi ja kuulluksi”, että joku olisi tunnistanut sisäisen ahdistukseni ja helpottanut yksinäisyyden kokemustani olemalla minulle läsnä. Samankaltaisesta kokemuksesta kertoo Auli Huhtinen artikkelissaan *Perhe sairauden maastona* (2009), jossa hän kuvailee omaa rintasyöpään liittyvää hoitojaksoaan ja kohtaamisiaan

hoitohenkilökunnan kanssa (Huhtinen, 132-138). Syöpähoitajakso kesti hänelläkin yhdeksän kuukautta, saman ajan kuin ihmisen kehittyminen kohdussa, jona aikana uusi ruumis ja ruumiinkuva, mutta myös mielenmaisema pikkuhiljaa muotoutuvat ja asettuvat. Hänen hyvinvoinnilleen oli suuri merkitys satunnaisen hoitajan empaattisella suhtautumisella.

Eräänlaiset mielenhallinta- sekä itsekontrollitekniikat ovat ruumistietoisuuden myötä kehittyneet ja ottaneet tunnekokemusten paikan (Oksanen, Näre, 271). Syöpäprosessin aikana pyrin arkipäiväisessä olemisessä ja toiminnassa vähintään ajattelun, mutta myös ulkoisten attribuuttien, kuten koristeellisten päähineiden avulla, saamaan aikaan eräänlaisen ”itselle tehdyn performanssin”; suljin sairauden itseni ulkopuolelle, kieltäydyin olemasta sairas.

Kokemukseni rintasyövän aiheuttamista muutoksista ruumiissani sekä mielessäni, syövän aiheuttamat mielikuvat, ovat olleet materiaalina opintoihini liittyvissä taiteellisissa projekteissa sekä tässä lopputyössä. Olen kirjoittanut päiväkirjaa sekä kuvannut että taltioinut videolle – vaikkakin hyvin satunnaisesti – tuntojani ja tiedostamattomia impulssejani prosessin aikana yrittäen säilyttää kontrollin ruumiistani ja samalla tallentaa muistiin sellaista, mitä en osaa sanallistaa. Samalla olen pyrkinyt rakentamaan uutta, muuttunutta suhdetta sekä itseäni että ympäröivään maailmaan. Syöpäkokemus tulisi joka tapauksessa leimaamaan loppuelämäni jollakin tapaa: suhdetta itseäni, mutta myös suhdetta ulkopuoliseen maailmaan, asettamaan rajan ennen ja jälkeen.

”Sairaus on elämän yöpuoli”, toteaa Susan Sontag. Syöpä on ylen määrin mystifioitu ja lastattu kuoleman mielikuvilla, jotka vaikuttavat ja muokkaavat kokemustamme. Tärkeää on yrittää vapautua niin paljon kuin mahdollista vertauskuvallisesta ajattelusta sairauksien yhteydessä. Metaforat, jotka kuvittavat syöpäkokemuksia, tulevat sodankäynnin kielestä: syöpä antaa oikeuden väkivaltapuheeseen. Syöpää vastaan taistellaan, syöpä on vihollinen, mikä täytyy joko torjua tai tuhota tai se tuhoaa kohteensa. Siinä missä 1800-luvulla tuberkuloosin aiheuttama kuolema romantisoitiin ja estetisoitiin, on 1900-luvulla tuberkuloosin paikan pelätyimpänä tautina ottanut syöpä metafora kaikelle iljettävälle, kuolinsyy ihmisen omalle käyttäytymiselle ja torjutuille tunteille (Sontag, 2010, 9, 68, 89). Wilhelm Reich on todennut, että ” Syöpä on sairaus, joka on seurausta emotionaalisesta alistumisesta – bioenergisistä kutistumisista, toivosta luopumisista.” (Sontag, 2010, 28).

Vaikka loogisesti ajatellen pitäisi olla juuri päinvastoin, niin sairauteen on aina kytkeytynyt rankaisevia mielikuvia ja niitä esiintyy myös syövän yhteydessä. Yhteiskunta ”käy taistelua” syöpää vastaan, ”tappajatauti” tekee kohteistaan ”syövänuhreja”. Vaikka sairautta pidetään syyllisenä, syyllistyy samalla itse sairas. (Sontag 2010, 61.) Kun sairaus määritellään tietynlaiseksi, leimataan samalla sairastunut, jolloin sairaus muuttuu valtakysymykseksi (Rekonen 2013, 59). Terveystieteiden, hyvinvointiopastajien ja ravintoaineterapeuttien lisäksi syyllisyyttä, muistuttamalla väärin valintojen kohtalokkaista seurauksista.

Onko suhtautumiseni sairastumiseen tyyppinen taiteilijoille? Pyrkikö taiteilija ratkaisemaan olemassaolon kriisin ja haasteet taiteen kautta tai sen avulla? Parantaako taide haa-

vat? Oma reaktioni saamaani diagnoosiin ja sen liikkeelle sysänneet toimet ja ratkaisut, eivät olleet tietoisia, eikä mielessäni ollut varsinaista esikuvaa. Valokuva rakentaa kuvaa maailmas- ta – työstää näkemistämme – mikä voi paljastaa meille sellaista, mikä muuten saattaisi jäädä salatuksi tai näkymättömiin (Laakso 2007, 18). Toisaalta tiedän, että pitkä taiteen parissa toimiminen on tehnyt visuaalisesta ja luovasta ajattelusta suhtautumistavan uusiin koke- muksiin, syöpynyt selkäyttimeen. Toimintatapa nousee sieltä mitä erilaisemmissa yhteyksissä hahmottamaan ja laventamaan arkista toimintaa ja käyttäytymistä.

Katve-Kaisa Kontturi on tutkimut ja analysoinut kuvanveistäjä Helena Hietasen itsestään ottattamaa kuvasarjaa, *Luonnoksia* (1999) representaatio-tutkimuksen, mutta ennenkaikkea uusmaterialismin välineillä ja käsitteillä. Uusmaterialistinen taiteentutkimus käsittää taiteen prosessina, jossa vaikuttavat kaikki aistit, sitä miten taide tekee maailmaa ja voiko se pelkän esittämisen sijaan myös muuttaa maailmaa (Joutsijärvi 2014, 1).

Hietaselle syöpä on jotain, joka on vain käytävä läpi, koettava ja hyväksyttävä. Toisaalta hänen mukaansa taide on aina yhteydessä taiteilijan elämäntilanteeseen (Kontturi 2010, 184). Kuvasarjan avulla Hietanen haluaa päästä tarkastelemaan itseään ulkopuolisen silmin, matkan päästä. Hän haluaa kuvakulmien valinnoilla vaikuttaa siihen, miten hän itse kuvasta katsoo, sekä miten häntä katsotaan ja miten hänet nähdään. Kuvasarjaa ei ollut alunperin tarkoitus esittää yleisölle vaan se oli tarkoitettu taiteilijan myöhempien teosten materiaa- liksi, mahdollisten maalausten tai veistosten. Hietanen kokee itsensä valokuvauttamisen vahvasti ruumiilliseksi toiminnoksi ja siksi valokuvauttaminen on erityisen sovelias menetel- mä käsitellä ja tutkia fyysisiä sairauskokemuksia. Hietanen näyttäytyy kuvissa lihotuskuurin jälkeen ennen rintojen korjausleikkausta poseerauksissa, jotka viittaavat muun muassa tai- dehistoriaan ja kristinuskoon. Esimerkiksi Luonnoksia sarjan kuvasta *Huuto* Kontturi tekee mielenkiintoisia havaintoja ja löytää yhtymäkohtia niin Edward Munchin *Huutoon*, Francis Baconin teokseen huutavista paaveista kuin Judy Chicagon *Birth Projectiin*. Tutkimuksessaan Kontturi tuo taiteilijan intiimit tunnustukset ja raskaan muutosprosessin aiheuttamat tun- temukset tasa-arvoiseksi osaksi kuvien analyysiä ja tulkintaa (Kontturi 4/2013). Kontturille valinta on eettinen: materiaalis-ruumiillinen prosessi vaikuttaa niin taiteilijan elämässä kuin laajemmin kulttuurin, politiikan ja teorian kontekstissa (Kontturi 2010, 194-195).

Taiteilijan työ on keksiä uusia tapoja näyttää asioita ja kertoa niistä katsojalle. Työ on usein kokeilemista ja haparointia intuition varassa kohti tuntematonta ja kenties matkalla eksy- mistä, epäonnistumista. Taideprojektien avulla etsin ja niiden ansiosta löysin uusia puolia itsestäni; löysin uudenlaisen suhteen ja näkökulman itseäni ja tunteisiin. Avauduin asioille, joista en aikaisemmin välittänyt tai joita en ymmärtänyt, ja joihin en ilman tätä kokemusta olisi tutustunut. Opin katsomaan itseäni ulkopuolisen silmin ja aloin nähdä kauneutta arvis- sa ja rujoudessa, aloin arvostaa itseäni ja kokemustani, henkistä vahvuuttani ja selviytymisen sinnikkyyttä. Kokemusten innoittamana olen saattanut ajatuksiani visuaaliseen muotoon. Kuvittelen sen voivan voisi toimia esimerkkinä, kannustuksena tai ajatusten, keskustelun ja tunteiden paikkana katsojien ja kokijoiden kohtaamisessa.

2.6 Taiteistuminen

”Taiteistumisen nykyaikainen ilmiö tuo esiin taiteen ja arkielämän yhteyden.”

Jaana Houessou

Termi taiteistuminen viittaa esineisiin, prosesseihin ja ilmiöihin, missä jokin tehdään taiteen kaltaiseksi, mutta ei varsinaisesti taiteeksi. Vastaavasti arkipäiväinen elämä taiteistuu, kun taide tuodaan ulos työhuoneilta ja taiteessa käytävä keskustelu tarraa arkipäivän kysymyksiin kiinni. (Naukkarinen 2005, 18, 23.) Anita Seppä toteaa Arthur Dantoon viitaten, että ”teos voi saada taiteen statuksen vain siinä tapauksessa, että ajankohtainen, kulttuurinen ilmapiiri mahdollistaa sen nimeämisen taiteeksi.” (Seppä 2009, 114).

Taiteistuminen liittyy taiteen ja arkielämän ilmiöiden rajapintaan, usein estetiikkaan ja koristeluun. Esimerkkinä tästä vaikkapa kuvataiteilija Martti Aihan estetisoimat rakennustyömaat (HS 23.7.2006). Vaikka työmaita peittävät kuvateokset ovatkin taiteilijan tekemät, ei niitä silti luokitella taiteeksi (Sotamaa 2014). Tämänhetkisessä kulttuurisessa ilmapiirissä nykytaiteen esteettiset konventiot muuttuvat jatkuvasti ja mitä moninaisemmat ilmiöt, materiaalit ja esitystavat näyttävät ja tekevät todeksi sen, että taiteena voidaan pitää ja kokea melkein mikä ja mitä tahansa. Sotamaan mukaan ero tavallisen esineen ja taide-esineen välillä on se, että taide-esineeseen sisältyy aina merkitys. Tutkijan tai kriitikon tehtävä on kaivaa merkitys esiin ja sanallistaa se yleisölle (Sotamaa, 2014). Ehkä merkityksen esineestä löytää katsoja omien kokemustensa tai tiedollisten muistiinpanojensa ansiosta tai niistä riippumatta – tai sitten ei.

Millä lailla Rintakuvia –näyttelyn muokatut rintaliiviteokset kuuluvat taiteen kontekstiin? Hyväksytäänkö omaelämäkerrallisen tapahtuman visualisointi taiteeksi? Mielletäänkö teokseni roskaavaksi trashiksi vai kokoon raavituksi kitschiksi, ehkä readymade-taiteeksi? Vertautuvatko ne Anu Tuomisen tai vaikkapa Kari Cavénin teoksiin, joissa arkiset tavarat saavat uuden elämän käsitetaiteena. Kun konteksti on eri, niin tulkintakin muuttuu taideyhteyden mukaiseksi. Teokseni ammentaa vaikutteita esimerkiksi ITE-taiteesta tai ehkä täsmällisemmin ITE-taiteesta inspiroituneista taiteilijoista, kuten Tuija Teiskasta. Hänen reivityistä matonkuteistaan solmituista ihmishahmoista huokuu hilpeän ensisilmäyksen jälkeen neuroottinen, ahdistavakin tunnelma. Teosten materiaali, matonkuteet, herättävät katsojassa muistoja ja mielikuvia. Käyttämällä mummoaan ja äitiään materiaalin työstämisessä, hän liittää teoksensa perheen ympärille.

Teoksissani käyttämät rintaliivit kytkeytyvät omiin ammatillisiin kokemuksiini: materiaalit, valmistusmenetelmät, tekstiilit sekä erilaiset tekstiilien työstämistekniikat. Rintaliivit ovat ainoa vaatekappale, jota käyttävät vain naiset ja kierrätetyn materiaalin kautta yhdis-

tän teokset naisten maailmaan, mutta myös omaan historiaani. Ensimmäiset liivini olivat pitsikoristeiset vaalean violetit, topatut ja kauniit. Muistan edelleen selvästi päivän ja sen tilanteen, kun ostimme ne äitini kanssa paikallisesta erikoisliikkeestä. Olin silloin kaksitoistavuotias.

Jotta teoksia ja esineitä arvotettaisiin taiteen maailman ilmiökentän perspektiivistä, vaatiiko se tietoa esineiden syntyprosessista ja niiden tarkoituksesta? Onko edes oletamus taiteen tietoisesta tehtävästä tai arvosta olennainen? (Siukonen 2002, 92.)

Kirja *Art.Rage.Us.* (1998) esittelee seitsemänkymmenenkuuden amerikkalaisen naistaiteilijan niin kuvallisia kuin kirjallisia tulkintoja rintasyöpäkokemuksesta. Kirja on saanut alkunsa rintasyöpäaktivisti Andrea Martinin visiosta, että näyttämällä rintasyöpään sairastuneiden, kokemuksestaan inspiratiota taiteeseensa poimineiden (nais)taiteilijoiden töitä ja kertomuksia, voitaisiin lisätä tietämystä tästä pelottavasta sairaudesta San Franciscon alueella. Taiteilijoiden todet, tunteikkaat teokset ja julistukset, heidän avoin ja rehellinen kerrontansa näyttävät monipuolisesti niitä tunteita, mitä kokemukseen usein liittyy. Ne toimivat pelon torjujina, selviytymisuskon vahvistajina, kanavana vihalle ja raivolle, mutta myös toivoille ja kiitollisuudelle elämän lahjasta. Nämä taiteilijat ovat ylittäneet sen rajan, jonka jälkeen ei enää mietitä, mitä muut ajattelevat, on vain kerrottava ja näytettävä totuus (Eikenberry 1998, 9).

Yksi itseäni eniten koskettanut työ on Diana C. Youngin teos *One in eight* (1996), jossa hän on valokuvannut kuusi läheisintä ystäväänsä ja yhden ystävän tyttären lauantai-aamuissa kuvaus sessiossa. Näyttää, että naiset ovat vasta asettumassa kuvaan; joku istuu, joku seisoo, toinen vasta suoristaa hiuksiaan, kaikki näyttävät iloisilta, ehkä hieman hämmentyneiltä farkut jalassa, yläruumis paljaana. Kaikilla täysin erilaiset rinnat. Taiteilija toteaa, kuinka kuvaustapahtuma lähensi heitä, eikä kenenkään mielestä hänen poisleikattujen rintojensa arvet näyttäneet niin pahoilta, mitä he olivat kuvitelleet. Nimi yksi kahdeksasta on suhdelu-ku sairastua rintasyöpään.

Löysin taiteilijoiden teoksista ja teksteistä paljon yhtymäkohtia omille ajatuksilleni ja tunteilleni, jopa samankaltaisia visuaalisia ilmiä ja tulkintoja. Samanlaisia mielikuvia syntyy eri ihmisille samanlaisen kokemuksen myötä. Huomaan, ettei oma suhtautumiseni syöpädiagnoosiin tai sen aikaansaamat teot ole mitenkään poikkeuksellisia –ainakaan taiteilijoiden keskuudessa. On hyvin luonnollista, että itseä kohdannutta kriisiä ja kokemusta käytetään taiteenteon materiaalina ja siitä taiteen kautta puhutaan toisten kanssa.

3.1 Visuaalinen päiväkirja

”Kuva voi olla aiheensa korvike.”

Teemu Mäki

Kutsun visuaaliseksi päiväkirjaksi valokuvia, snapshotteja, joita otin itsestäni syöpähoitojen aikana. En nimitä niitä selfieksi, sillä en ottanut niitä älypuhelimella tai webkameralla enkä ladannut niitä sosiaaliseen median, kuten Oxford Dictionaryn määrittely edellyttäisi. Kuvasin, videolla ja kameralla peilin kautta ja itselaukaisijalla arkisia, arkojakin asioita, itselleni ilman tarkoitusta näyttää kuvia kenellekään. Minulla on visuaalinen muisti; muistoni raken-
tuvat kuvien päälle, lomaan ja sisälle. Susan Sontagille valokuva on *memento mori*, pysähtynyt

hetki, jälki todellisuudesta, jalanjäljen ja kuolinnaamion kaltainen ja samalla pidättäytyminen teoista, puuttumattomuus tapahtumiin. Kuvaaja kuvaa, vaikka maailma vieressä sortuisi. "When we are afraid, we shoot. But when we are nostalgic, we take pictures." (Sontag, 1977, 11, 15, 96.)

En ole kirjoittanut päiväkirjaa systemaattisesti enkä yhtenäisiä pidempiä aikoja, mutta yleensä elämän käännekohtissa olen turvautunut kirjoittamisen avulla asioiden läpikäymiseen ja analysointiin sekä halunnut kirjata asioita muistiin myöhempää tarkastelua varten. Asioiden muistelu jälkeen päin mahdollistaa menneisyyden muokkaamisen nykyhetkestä käsin. Saku Tuomisen mukaan jokainen positiivinen muistelukerta muuttaa alkuperäisen muiston myönteisemmäksi ja negatiivinen kielteisemmäksi (Tuominen, S. 2013, 72). Muistelu antaa mahdollisuuden tarkastella itseämme ja elettyä elämää ja sen avulla voimme rakentaa identiteettiämme ja vahvistaa kokemusta itsestämme. Muistelu voi antaa voimaa, itsetuntoa ja auttaa hyväksymään elämän ja sen mukanaan tuomat tilanteet.

Sarah Pink innostaa tutkijoita käyttämään valo- ja videokuvaamista muistiinpanovälineenä. Kuvat ovat linkki tilanteen aikaisiin ajatuksiin ja tunteisiin. Täten kuvamateriaalista itsessään ei tule varsinainen tutkimuskohde vaan tutkittavaksi jäävät tilanteessa syntyneet kokemukset ja ajatukset (Pink, 2012). Mia Muurimäkeä lainaten *"Kuvaa voidaan tallentaa spontaanisti, tarkoituksena palauttaa muistiin tilanteita ja omia alustavia analyyskejä tapahtumien virrassa. Kuva toimii ällistyttävän hyvänä muistiinpanona kiinnostavasta asiasta."* (Muurimäki 2014.)

Autenttiset valokuvat ja muistiin kirjatut päiväkirjamerkinnot ovat fenomenologisen analyysin materiaalia. Pysin palauttamaan mieleeni ja pohtimaan syöpäprosessin aikaisia tunteitani ja mielenliikkeitäni syvällisesti ja löytämään merkityksiä, joita en prosessin tapahtuessa havainnut, tunnistanut tai myöntänyt. Tarkastellessani jälkeensä kuvia ja päiväkirjamerkintöjä, olen pystynyt niiden välittämän muistitiedon avulla palauttamaan mieleeni ja paikantamaan tunnetilojani sekä ymmärtämään tekemiäni valintoja. Olen yllätyksekseni ja ilokseni törmännyt muiden taiteilijoiden vastaaviin kokemuksiin ja taiteellisiin projekteihin. Tämä antaa perspektiiviä omalle pohdinnalleni ja viitoittaa tietäni eteenpäin sekä vahvistaa uskoani tutkimukseni merkityksestä ja tärkeydestä.

Visuaalisen kulttuurintutkimuksen työkaluksi on ilmestynyt osallistuva tutkimusote. Osa tutkimustyötä on taiteilijan kuuleminen; tutkija heittäytyy kanssakäymisen prosessiin taiteilijan kanssa ja taiteilija osallistuu aktiivisesti merkityksenantoon ja teosten analyysin tuottamiseen. (Hannula 2005, 113,117) Kun tutkija ja tutkittava on sama, korostuu subjektiivinen näkökulma; kohteen tuntemuksien ymmärtäminen sekä niiden selittäminen helpottuvat. Mutta tarvitseeko katsoja taiteilijan selityksiä? Eikö juuri määrittelemättömyys teoksissa tarjoa katsojalle mahdollisuuden toisinmäärittämiseen, haasta hänet osallistumaan konventioita muokkaaviin pohdintoihin (Hannula 2005, 118).

Millainen merkitys näillä pohdinnoilla on minulle? Miten tulkitsem omissa kuvallisissa muistiinpanojani? Pink korostaa subjektiivista tutkimusotetta eikä erottele selkeärajaisesti aineiston keruuta ja analyysiä; kuvat vahvistavat muistikuvia. En itse kuvia ottaessani miettinyt myöhempiä käyttöä tai edes niiden merkitystä itselleni. Kuitenkin jo kuvaushetkellä, valitessani tilanteen ja paljastaessani ja rajatessani tietyn osan ruumiistani kameran silmälle, olen tehnyt valinnan; määritellyt kiinnostukseni kohteen. Kuvan merkitykset syntyvät ja muotoutuvat kolmessa eri paikassa: tuottamisen, vastaanottamisen ja kuvan itsensä. Samalla, kun olen toimija, kuvanottaja, asetun kohteeksi, objektiksi, sekä kuvan katsojaksi, tulkitsijaksi. Tämä kolmijakoinen rooli näkyy kuvissa: missä kuvat on otettu (oma asunto), miten (peilin avulla), rajausta ja kuvien taustalla näkyvä tila, kenelle tarkoitettu, kuka tulkitsee (minä). Kuvasin vasemman rintani aamulla kotona rinnanpoistoon lähtiessäni. Se on kiireessä otettu kuva, otettaessa salamakin on ollut päällä ja peilistä hohtava kirkas valokehä häivyttää kasvot. ”Taivaallinen” valo konkretisoi kuvassa sen hetken epätodellisen, todellisuudesta irti olevan tunnelman. Kuva on otettu muistoksi, samalla lailla, kun otetaan kuva ystävästä juuri eron hetkellä, että muistaa hänen olemuksensa juuri sellaisena kuin se oli.

Anna Nurmi toteaa, että tärkein lisä kuvien välittämässä tiedossa tutkijalle terapeuttisessa mielessä on jälkityöskentely, lopputuloksen sanallistaminen ja tuntemuksien pohtiminen, mikä voi avata uudenlaisen näkökulman kokemuksiin ja siten auttaa päästämään irti aiemmista ajatusmalleista (Nurmi, 2012). Kuvat auttavat kytkemään havainnot ja tulkinnat uusilla, jopa yllättävillä, tavoilla toisiinsa ja synnyttävät ajatuksia ja toimintatapoja, jotka minun tapauksessani tuottavat materiaalia ja toimivat katalyysaattorina kuvallisille ilmaisulle taideprojektien ja teosten muodossa (Pink). Kuvat ja niiden analysointi sysää liikkeelle prosessin, joka toimii itseohjautuvasti ja intuitiivisesti. Kiinnostukseni löytää vastauksia kysymyksiin ”Mikä kuvissa on mielenkiintoista?” tai ”Miksi uteliaisuuttani kiehtovat ja puhuttelevat tällaiset asiat?” innostavat minut etsimään aiheesta kirjoitettuja artikkeleita ja kirjallisuutta, surfaamaan internetissä, etsimään teoksia sekä keskustelemaan muiden, samoista kysymyksistä kiinnostuneiden kanssa. Sukellus aiheeseen on tuonut monta uutta tuttavuutta, näkökulmaa ja ajatusta. Juha Varto toteaa, että salliessaan itsensä toimia välittäjänä sille, mikä pyrkii näkyväksi, taiteilija luo maailmaa uudella tavalla, muuttaa sitä. Tämä on tyyppillistä ihmisille, jotka kyseenalaistavat annetut normit ja tiedon, ovat alttiita tunnistamaan uutta ja outoa. (Varto 2008, 67-68.)

3.2 Voimakuvat

”Suruja voi epäilemättä sulattaa antamalla kärsimykselle nimen, ylistämällä sitä ja leikkaamalla se pieniin osiin. Tämä on toisinaan suruun taipumista, mutta myös sen ohittamista () Taide näyttää kuitenkin suosivan keinoja, jotka eivät ole suruun mukautumista.”

Julia Kristeva

Kriisin kohdatessa emootiot aktivoituvat ja säätelevät ihmisen pyrkimystä jäädä eloon ja selviytyä. Miina Savolainen toteaa, että valokuvat eivät itsessään voimauta, vaan vaikutus on riippuvainen siitä, täyttääkö kuvien soveltamistilanne voimaantumisen tunteelta vaadittavat ehdot (Savolainen 2009, 211). Itse koin voimakuvani erittäin voimaa antavina ja vahvistavina. Tosin minulle ne eivät olleet materiaalia terapioimiseen vaan paremminkin itsesuggestioon.

Kuvat tutkimusaineistona ovat mykkiä, niillä ei ole kykyä puhua puolestaan, vaan tutkijan on pystyttävä houkuttelemaan niistä tieto esiin, tulkittava ne (Anttila, 63,64). Kuvat ovat aina monitulkintaisia ja tulkinnat ovat riippuvaisia muun muassa kuvan sosiaalisesta ja historiallisesta kontekstista kuin myös tulkitsijan historiasta, tiedontasosta, arvoista ja näkemyksistä. Kuvat välittävät ja todentavat kuvan tuottajan ajatuksia ja näkemyksiä, mitkä eivät avaudu samanlaisina katsojalle ilman tulkintaa. Esimerkiksi omakuva tarvitsee liitteekseen tiedon, että kohde ja kuvaaja ovat yksi ja sama henkilö, ennen kuin katsoja tulkitse sen omakuvaksi (Kuusamo 2010, 101).

Monissa vanhoissa kulttuureissa esiintyy voimaeläimiä, suojelevia ja voimaa antavia henkiä, jotka ovat ottaneet eläimen muodon. Intiaanit uskoivat, että jokaisella ihmisellä on kaksi voimaeläintä, yksi kummallakin sivulla. Suurten intiaanipäälliköiden nimissä toistuu usein heidän voimaeläimensä kuvaten heidän henkisiä tai fyysisiä ominaisuuksiaan. Meidän kulttuurissamme voimaeläimiin uskomisen leimataan usein huuhaaksi. Krista Pelkonen on toiminut vuosia starttiluokan opettajana ja tuonut osaksi opetusta voimaeläinprojektin vahvistamaan lasten uskoa itseensä ja mahdollistamaan jokaisen lapsen yksilöllinen vahvuuden tunne. Lapsi saa valita itse voimaeläimensä. Jokaisella eläimellä on omanlainen voima, jonka lapsi valjastaa käyttöönsä. Lapset ovat oppineet eläimistä ja rohkaistuneet ryhmässä. Pedagogina Pelkonen on joutunut tarkistamaan omia ajatusmallejaan: kuinka paljon hän siirtää asenteitaan lapsiin, miten luoda kannustava ilmapiiri luokkaan? Voimaeläinten kanssa työskentely on vahvistanut lasten itsetuntoa ja sosiaalisia taitoja. (Pelkonen 2004, 107-118.) Jäänteenä voimaeläinuskomuksesta voi nähdä vaikkapa tavan varustaa lapset unilolulla nukkumaan mennessä tai urheilukilpailuissa tavaksi tulleet maskotit. Moni myös kantaa lompakossaan rakkaintensa kuvia voidakseen tuntea heidän läsnäolonsa ja tukensa silloinkin, kun he eivät ole fyysisesti läsnä.

3.3 Intiaaniseturi

*“Tuoksuvat kukat ovat sisariamme, kauris, hevonen ja
mahtava kotka, ne ovat veljiämme.
Kallioiset harjanteet, niittyjen rehevyys, ponin ruumiin lämpö
ja ihminen – kaikki kuuluvat samaan perheeseen.”*

Intiaanipäällikkö Seattle

Siinä vaiheessa prosessia, kun hiukseni alkoivat irrota kevyesti vetämällä halusin ottaa ohjat omiin käsiini. Elämän kriisitilanteissa minäkuva joutuu usein puntariin ja uudelleenarviointia pidetään jopa velvollisuutena (Palin 2011, 12). Minua kuvotti ajatus, että jonakin aamuna hiukseni lojuvat tyynylläni tai holahtavat suihkussa huuhteluveden mukana viemäriaukkoon. Minulla on ollut onni saada suomalaiselle epätyypillisen paksut, mustat hiukset, ja vaikka ne vuosien saatossa olivat harmaantuneet ja ohentuneetkin, sain edelleen positiivisia kommentteja niin leikkaustyylistä kuin väristäkin.

Hiuksilla on valtava merkitys ihmisen identiteetille. Paksut, kauniit hiukset on aina liitetty voimaan ja vitalisuuteen, elinvoimaan ja intohimoon. Naisen pitkät hiukset ovat yhtä kuin naisellisuus ja viehkeys. Omille identiteettikriiseilleni on ollut tunnusomaista hiustyylin tai värin vaihto. Muutokset ovat liittyneet lapsen saamiseen tai muuhun isompaan muutokseen elämässäni. Olin useasti halunnut nähdä ja kokeilla miltä näyttäisin hiuksettomana, mutta en ollut uskaltanut, ehkä lähinnä lojaalisuudesta lapsiani kohtaan. Nyt halusin käyttää tilaisuutta hyväksi ja leikata hiukset pois.

En muista enää, mistä ajatus tuli ja juuri sinä päivänä, mutta halusin itsestäni kuvia, voimakuvia intiaaniseturina. Intiaaniseturit edustavat minulle rohkeinta ja pelottominta ihmislajia ja kai ajattelin, että samaistumalla heihin, voisin itse yhtä rohkeasti kohdata edessä odottavat haasteet ja kamppailut. Halusin kuvia, joissa seisoi rohkea, kaunis intiaaniseturi, joka ei suostu sairaudelle alistumaan. Ilona Tanskanen on todennut, että ”Rohkeus on kyky toimia vaikka pelkää.” (Tanskanen 2011, 70). Muuttamalla ja kuvaamalla itsensä sankarina voi löytää ne sisäiset voimavarat, jotka auttavat kohtaamaan kohdalle osuneen kriisin ja selviämään toimintakykyisenä sen yli (Nurmi 2012, 39). Minulle oli tärkeää viestittää kuvien kautta läheisilleni ja ystävilleni, että voin hyvin ja olen optimistisella ja luottavaisella mielellä. Halusin mahdollisimman vähän huolta ja huomiota koko prosessille, mutta kuitenkin niin, että se on näkyvillä ja osa arkipäivää.

Kampauksen ja ehostuksen avulla toteutettu muodonmuutos soturiksi muutti myös kokemuksen itsestäni; tunsin olevani ”toinen”, ikään kuin uusi henkilö itsellenikin: rohkea ja kaunis, vapaa tulevaisuuden mahdollisesti mukanaan tuomista huolista. Kuvausajankohtana, ilta viiden jälkeen, auringon korkeus oli täydellinen valaistukselle ja huikaisevan sininen taivas

toimi upeana taustana ja lavastuksena kuville. Kuvauspaikan korkea kalliot antoivat mahdollisuuden tuntea itseni kuin Kalliovuorilla seisovaksi intiaanipäälliköksi.

Otimme projektissa kaikkiaan pari sataa kuvaa. Kuitenkin vain muutamat kuvat muodostuivat minulle tärkeiksi; niistä löysin sen soturin, jonka katseessa ja olemuksessa on toivo, rohkeus ja rauha. Sellaisen kuvan tarvitsin itselleni ja lähetin läheisilleni ja ystäville. Osassa kuvia oli myös erityinen tunnelma, jonka takia niistä tuli tärkeitä. Osa kuvista antoi uskoa ja rohkeutta, osa muistutti, että elämässä ei aina kaikki välttämättä mene niin kuin toivoisi.

Kuviin en halunnut mitään autenttista intiaani-stailausta, joten kuvissa päälläni olevat vaatteet ovat samat, mitkä minulla oli samana päivänä olleet päällä töissä koulussa. Kampausta koristavat sulat olivat työhuoneen seinällä roikkuneet jo vuosia kuin odottaen tilaisuutta tulla käytetyksi. Silmien kohdan väritin kajak-kynällä mustaksi kuviteltua soturimaalausta jäljitellen. Tarve toteuttaa muodonmuutos ja kuvausessio juuri tuolloin syntyi täysin spontaanisti päivän kuluessa. En tiedä, olisiko se edes toteutunut, jos ystäväni Marjo Haapasalo olisi ollut estynyt sinä päivänä toimimaan assistenttina ja kuvaajana. Etukäteissuunnitelma olisi tuskin ainakaan parantanut lopputulosta.

Muistan sen tunteen, kun koneen suristessa hiukseni alkoivat tippua lattialle ja viileys levisi hiusten alta paljastuvalle iholle. Kuvasimme leikkausprosessia videolla ja kameralla; näytin lähinnä sarjakuvien roistolta, tunnistamattomalta itselleni, sukupuoleni kadottaneelta, oudolta friikiltä, rumalta. Vaikka olin suorastaa innolla odottanut saada nähdä itseni kaljuna, rujo ulkonäkö yllätti ja hämmensi aluksi, kunnes myöhemmin kuvia katsellessani ymmärsin että, kaljuus paljasti minulle toisen kuvan itsestäni – vähemmän silotellun ja huolitellun, jotenkin pelkistetyn. Tunne, että saa kerrankin olla rauhassa ja luvan kanssa juuri niin ruma kuin haluaa, tuntui vapauttavalta. Rakastan noita kuvia, rumankaunista olemustani. Aloin kuvien ansiosta nähdä itseni uudella tavalla; hyväksymään itseni, olemaan tyytyväinen itseäni juuri sellaisena kuin olen. Kun myöhemmin sain positiivisia kommentteja kaljusta ulkomuodostani, aloin ymmärtää, mitä puhe sisäisestä kauneudesta ehkä tarkoittaa. Ulkonäkönsä hyväksyminen heijastuu koko persoonaan näyttäytyen harmonisuutena, jonka ympäristö kokee kauneutena.

Eräässä kuvassa on kiehtova, painostavan uhkan tunnelma, kuin kesällä ennen ukkosta. Kallioita ja pensaita, puun oksat muodostavat varjoja, ikään kuin ukkospilviä kuvan ylälaitaan taivasta vasten ja melkein kasvoille. Kuitenkin aurinko paistaa, on kaunista ja lämmintä, siis ei huolta. Kuva tekee näkyväksi sen hetkiset tunteeni: vaara, joka ehkä kuitenkin on vältettävissä.

Leveästi hymyillen suoraan katsojalle, silmät kiinni, jalat hieman harallaan paino toisella jalalla, kädet rennosti taskussa. Elämä tässä ja nyt, onnellinen. Auringonsäteet taittuvat kameranpinnasta ja heijastavat valopallojen jonon ohimolleni. Vihreältä hohtava täplä on kuin reikä aivoihini ja ajatuksiini. Kyborgi, science-fiction-hahmo, jossa kohtaavat menneisyyden intiaaniseturi ja tulevaisuuden robotti-ihminen. Pystyykö tiede ja teknologia minut pelasta-

maan? Kallio on turva; rosoinen, jäkäläinen pinta on helppo hieraista irti, mutta kallio pysyy, sulka on voiman symboli, korujen kristallit torjuvat ”pahat henget”, suojaavat syövän soluttautumiselta ruumiiseeni.

Mielenkiintoista oli huomata jälkeen päin, että allekirjoitin usein sähköpostini Tuula, the Warrior, syöpähoitojen ajan ja tapa loppui viimeisen hoitokäynnin jälkeen: performanssi loppui, syöpä oli poissa ja palasin takaisin entiseen rooliini. Syöpäprosessin aikana sain kollegalta ja ystävältä Saksasta viestin, joka oli otsikoitu: Nyt minäkin olen Warrior. Hän oli myös saanut rintasyöpädiagnoosin. Hän oli esimerkkini innoittamana leikannut pitkät hiuksensa irokeesiksi ja muuntautunut kuvausta varten intiaanisoturiksi. Hän oli iloinen antamastani mallista ja koki sen helpottaneen omaa suhtautumistaan sairauteen ja sen mukanaan tuomiin ulkonäön muutoksiin.

3.4 Frida

”Oi niitä, jotka eivät enää unohda minua!...

Tässä minä olen, jotta he eläisivät.”

Frida

Jos intiaanisoroturi edustaa minulle rohkeutta niin Frida Kahlo edustaa naisellisuutta ja kauneutta. Hän on ollut minulle tärkeä ja läheinen taiteilija ja esikuva jo kahdeksankymmentäluvulta asti. Minua on viehättänyt hänen koristeellinen ja persoonallinen pukeutumisensa, hänen kaunis, feminiininen ulkonäkönsä, jota maustaa ripaus maskuliinisuutta, hänen epäsovinnainen elämäntapansa ja ennen kaikkea hänen vahva itsetietoinen olemuksensa. Hän kertoo maalaavansa itseään, koska vain hän on ja koska vain itsensä hän tuntee parhaiten (Fuentes, 14). Maalauksissaan hän paljastaa särkyneen, kivun raateleman ja kärsivän puolen itsestään, tekee näkyväksi surun ja tuskan menetetyistä mahdollisuuksista. Usein hän kääntää katseet pois omasta runnellusta ruumiistaan viehkeisiin kasvoihinsa, ylenpalttisen runsaaseen pukeutumiseen, koristeltuun ulkomuotoonsa.

Sain tyttäreltäni joskus äitienpäivälahjaksi Frida Kahlon valokuvan koristaman t-paidan, jossa Frida istuu aurinkoisella seinustalla tummat, moninkertaiset helmet kaulassaan. Paidasta tuli suojakilpeni; helmet kaulassani ja kukin ja koruin koristeltu huivi päässäni tunsin olevani vahva ja suojassa, kaunis vaatteiden alla piileskelevästä muodonmuutoksesta huolimatta. Muodin ja puvustuksen parissa työskennellenä olen aina tiennyt vaatteiden tärkeän merkityksen ihmisen persoonalle ja omakuvalle. Vaate voi parhaimmillaan antaa rohkeutta ja varmuutta – voimauttaa - tai pahimmillaan viedä itsetunnon ja saada kantajansa kokemaan itsensä epäonnistuneeksi ja rumaksi. Eräs tutkija kertoi äidistään, joka vakavasti sairastuttuaan halusi aina välillä pukea urheiluvaatteensa päälleen sairaalasängyssäkin, jotta saisi voimaa siitä tunteesta, minkä vaatteet palauttivat hänen mieleensä.

Sairauden kohdatessa me tarvitsisimme suojakilpiä, vaatteita, jotka saisivat meidät tuntemaan olomme turvalliseksi ja vahvaksi, kokemaan itsemme kauniiksi.

3.5 Rintarinnan –videoinstallaatio

*”Taide ei ole keksimistä tai hetkittäinen älynvälähdys,
vaan elämänpituinen prosessi.
Se vaatii intohimoa, eli syvää sitoutumista.”*

Jorma Uotinen

Taideprojekti Antinkatu 7 toteutettiin keväällä 2011 Pia Euron luotsaamalla Art and context –kurssilla, jossa pohdittiin taiteen ja paikan suhdetta taustaksi luetun Brian O’Dohertyn *Inside the White Cube. The Ideology of the Gallery Space*-teoksen valaisemien teorioiden sekä näkemysten pohjalta. Jokaisen osallistujan tuli työstää teos kyseiseen Galleriaan. Halusin tutkia identiteetin muutosta pitämällä pop-up valokuvastudiota, jossa ihmiset voisivat kuvauttaa itsensä pukeutumalla heille totutusta poikkeavalla tavalla; vaihtamalla vaatteita henkilö voisi nähdä itsestään toisenlaisen puolen, vaikkapa eri sukupuolta olevan. Pukusuunnittelijataustani on varmaan yksi selitys kiinnostukselleni identiteetti- ja ulkonäkömuutoksia kohtaan. Minua kiehtoo vaatteiden ja muun rekvisiitan avulla ihmiseen tuotu erilainen ”sisältö”, hänen persoonansa uudelleen luominen, miten ulkoisen olemuksen muutos näkyy usein myös konkreettisenä muutoksena ihmisen ryhdissä, tavassa liikkua tai elehtiä, tavassa olla.

Samaan aikaan saamani syöpädiagnoosi muutti suunnitelmani ja päätin keskittyä oman itsemi tutkimiseen syöpäkontekstissa. Installaatiossani liitin itseni siihen 4869 naisen joukkoon joka vuonna 2011 sairastui. Teoksessani käsittelin ruumiin haurautta ja haavoittuvuutta sekä syövän arvaamattomuutta ja sattumanvaraisuutta.

Teoksen konsepti hahmottui päässäni puolentunnin työmatkalla välähdyksenomaisesti ja yllättäen. Mistä innoittuminen kumpuaa, mikä valjastaa mielikuvat konkreettiseksi toiminnaksi? Onko katalyyttinä ihmisen ainainen tarve asettaa ja saada asiat tasapainoon ja harmoniaan, jäsentää ja selittää itselleen kohtaamansa häiriötilan lauseenjäsenet. Olen usein kokenut bussi- tai junamatkat hedelmällisiksi tilanteiksi kehitellä uusia ideoita ja suunnitella tulevia projekteja. Matkustaessani olen eräänlaisessa välitilassa, irti normaaleista ajatuskuvioista, vailla rajoja sisäisen ja ulkoisen välillä. Matkalla olo rohkaisee mielikuvituksen leikkiin ja unohtamaan normit. Kuoriutuuhan meistä useimmista lomamatkallekin lähtiessä innostunut, ennakkoluuloton seikkailija. Liikkuva matkustusväline hämärtää ajan ja paikan sidonnaisuuden. Matka-ajan rajallisuus myös nopeuttaa aivotyöskentelyä ja päätöksentekoa, tekee meistä tuotteliaampia, ainakin minusta.

Teosta varten keräsin rintaliivejä, ensin tuttavilta ja työtovereilta, mutta ymmärrettyäni menetelmän hitauden ja rajallisuuden, otin yhteyttä UFFin lajittelukeskukseen, josta sain ostaa muodollista korvausta vastaan noin tuhatviisisataa paria liivejä. Määrä vastaa yhtä kolmas-

osaa siitä naisjoukosta, joka vuosittain saa rintasyöpädiagnoosin. Kahdeksan muovisäkillistä eri mallisia, värisiä ja kokoisia liivejä konkretisoi minulle sen, miten suuri ja monenkirjava tämä naisten joukko on. On hämmentävää nähdä kertasilmäyksellä satamäärin rintaliivejä ja ehkä vielä hämmentävämpää ajatella, että niistä jokainen on käytöstä poistettu rinnan menetyksen seurauksena. Monet näyttelyvieraista yllättyivät (iloisesti), huomattuaan materiaalin liiveiksi ja hämmästelivät, miten erilaisia liivejä naiset käyttävät ja millaisia kokoeroja rinnoissa oikeasti on.

Levitin liivejä gallerian lattialle vieriviereen värien mukaan jaoteltuna: pieniä AA kuppeja rinnatusten suurten D ja E kuppien kanssa, paljon silmää hivelevän kauniita, mutta myös koomisia (I`m Bacon, Kiroileva Siili) ja suorastaan rumia, kuluneita ja kauhtuneita. Samalla lailla gallerian ulkopuolella erilaiset naiset ovat sekoittuneina keskenään, isot ja pienet, rumat ja kauniit, yhtä samaa toisiinsa kietoutunutta naisten joukkoa. Värihauttojen keskellä kohosi järjestämättömiä liiviröykkiöitä kuin toisiinsa sotkeutuneita puunjuuria tai unohdettua hylkytavaraa. Kauempaa katsoen yksittäiset liivit katosivat ja lattiaa peitti eräänlainen maantieteellinen kartta, pintastruktuuri, pehmeä matto.

Videoteokseni kuvauspaikaksi ja ympäristöksi halusin karun, rapautuvan ja eleettömän tilan, joka visualisoisi sitä tunnetta, mikä minulla oli juuri diagnoosin saatua. (Tuossa vaiheessa odotin parin viikon päästä suoritettavaa leikkausta.) Vihreä tuoli, jolla istun on toivo ja ikkuna taustalla, johon katseeni välillä kohdistan on tulevaisuus. Siellä ikkunan takana on myös muu maailma, joka jatkaa eteenpäin kuten ennenkin; sisällä saksineni leikkaan rintaliiveistä pois vasenta kuppia toistaen lasten lorua:

*Enten tenten tenteelika menten
hissun kissun vaapula vissun
eelin keelin klot
viipula vaapula vot
eskon saun
pium paum
nyt mä joudun tästä pelistä pois.*

Joka kahdeksas suomalaisnainen saa rintasyöpädiagnoosin, mutta kuka se kahdeksas on, on aina arpapeliä, sattumaa. Puhutaan aina syövän torjunnasta ja miten omilla elintavoilla ja valinnoilla voi vaikuttaa mahdolliseen sairastumiseen, joten sen mukaan minun olisi pitänyt olla melko turvassa – ainakin, jos uskon mitkä seikat vaikuttavat syövältä säästymiseen. Näyttelytilassa, jossa videota katsottiin, peitin seinät hauraasta, läpikuultavasta paperista tehdyillä luonnollista kokoa olevilla naisvartalon torsoilla, paperireliefeillä. Muoviset alusvaatteiden esillepanoon käytetyt figuurit, joiden muoto, asento ja mittasuhteet muistuttavat Milon Venusta, toimivat muotteina. Aikaisemmin figuurit olivat toimineet rintaliivien näyttelyalustoina, nyt ne toimivat muotteina, joiden päällä muotoilin ”täydellisiä” vartaloita. Kastelemalla hauraan paperin pystyin muotoilemaan sen täysin muotin mukaiseksi ja kuivuttuaan se kovettui muotoonsa niin, että sen pystyi kiinnittämään seinään. Valmistin useita

kymmeniä reliefejä, ja joka kerta ajattelin, ettei oma vartaloni eikä rintani tule enää koskaan olemaan ehjä ja symmetrinen. Kuvittelen ainakin nyt jälkeinpäin, että samalla, kun muotoilin torsoja, valmistin itseäni uuteen ruumiskokemukseen ja –käsitykseen ja tein syöpäprosessin mukanaan tuoman muutoksen itselleni helpommaksi hyväksyä. Hauras paperi tuo esiin ruumiin haurauden ja haavoittuvuuden. Ja toisaalta – hyvinkin hauras voi silti kestää ja pitää muotonsa, sitä ei edes tarvitse kohdella erityisellä herkkyydellä tai varovaisuudella.

Rintarinnan

Katso video:
<http://goo.gl/U6kAy7>

3.6 Turvaverkko

”Taideteos on täydellinen vain toimiessaan muidenkin kuin luoneen henkilön kokemuksessa.”

John Dewey

Space Invanders tapahtuma pääsiäisenä 29-31.3.2013 Galleria 3H+K:ssa Porissa tutki sitä, miltä tuntuu tulla uuteen kaupunkiin, uusien ihmisten pariin, ehkä jopa uuteen maahan, opiskelemaan ja tekemään taidetta. Miten uusi paikka ja ympäröivät ilmiöt ja niihin liittyvät tunteet vaikuttavat identiteettiin. Millaisia teoksia synnyttävät vieraus ja paikkaan liittyvä kokemus?

Uusi, vieras tilanne tai toimintaympäristö herättää aina jossakin määrin jännitystä ja pelkoa. Vaikka kuinka olisi itsevarma ja rutinoitunut ottamaan haltuun uusia tilanteita ja solmimaan kontakteja, kaipaamme sittenkin turvaa ja turvaverkostoja. Itse koen olevani etuoikeutettu, koska minulla on useita erilaisia turvaverkkoja ympärilläni; voin tilanteen mukaan valita sopivimman tai turvautua kaikkiin saatavilla oleviin. Syöpäprosessissa turvauduin ehkä vähiten aivan läheisimpiin - perheeseen. Toki tiesin, että he olivat tukenani ja voisin huutaa heitä avuksi, mutta toisaalta halusin suojella heitä liialta huolestumiselta. Sen sijaan puhuin ja kerroin asiasta ystäville, kollegoille, opiskelukavereille ja tuttaville, satunnaisesti kohtaamilleni ihmisille, pyrin arkipäiväistämään kokemuksen.

Teokseni Turvaverkko (4x5m) on solmittu käytetyistä rintaliiveistä. Liivit ovat kestäviä ja uskomattoman kauniita, niin värit, kangas kuin koristelutkin. Liiveissä näkyy myös selkeästi muodin vaihtelut. Olen pyrkinyt aina valitsemaan omat liivini mukavuuden ja istuvuuden mukaan enkä esteettisyys edellä, ja oman kokemukseni mukaan muotoilu ja istuvuus ovat usein melko surkealla tolalla. Olen opettanut rintaliivien valmistusta työssäni ja todennut, miten vaikeaa oikeanmuotoisen kupin kaavoittaminen ja käytössä miellyttävältä ja toimivalta tuntuvan liivin kokoonpano on. Teollisuus toki ratkaisee ongelman prässäämällä saumattomia liivejä, jotka muotoutuvat käyttäjän tarpeeseen tai sitten eivät.

Rintaliivit ovat joustavia, jolloin verkosta tulee elastinen ja siihen on hyvä hypätä tai pudota korkeammaltakin, ilman että loukkaa itsensä. Liivejä solmiessani kuvittelin, millaiset naiset olivat niitä käyttäneet. Oliko heistäkin joku sairastunut ja siksi hylännyt liivinsä, vai oliko vain hetken alennusmyyntihuumassa ostanut väärän kokoiset, väriset tai muuten sopimattomat? Kuvittelin myös, miten minulle tuntemattomat ja vieraat naiset tulevat osaksi teostani ja kokemuksiani, miten he kannattelevat minua verkon avulla. Tunsin yhteenkuuluvuutta naissukupuoleen ja tunsin ylpeyttä omasta naiseudestani. Teos sai monimerkityksellisiä tulkintoja itse näyttelyssä, missä se oli ripustettuna samassa tilassa toisten teosten kanssa. Teos laskeutui katosta löysästi alas lattialle niin, että varjot heijastuivat seinille muodostaen kuvajaisen kuin kuvan liivien kadonneista käyttäjistä.

Turvaverkko

Minun oli pakko palata vielä kolmen vuoden jälkeen tutkimaan ja pohtimaan niitä muutoksia, mitä rintasyöpä aikaan sai. Halusin saada esiin ja myöntää itselleni syöpäprosessiin liittyneet, mutta piilossa pitämäni tunteet ja ajatukset. Syöpäprosessin aikaista suhtautumistani ja toimintaani leimasi selviytyminen, mahdollisimman nopea elämän normalisointi, paluu arkeen. Viimeistä näyttelyäni edeltävät teoksenikin käsittelivät lähinnä omaa joutumistani ja kuulumistani rintasyövän sisäpiiriin, eivät niinkään diagnoosin herättämiä tunteita tai sisäisiä tunteita.

Minulla on tarve selittää itselleni, antaa vastauksia ja löytää merkityksiä. Kaivautua muistikorttien avulla tunteiden pohjakerroksiin, antaa muoto näkymättömälle, näyttää näkymätön maailmalle. Se on tasapainon hakemista, nuoralla tanssimista ja pysymistä. Näyttelyn teoksia tehdessäni, oma sisäinen maailmani asettui suhteeseen ulkoisen maailman kanssa; omat tuntemukset kohtasivat ulkopuolisen maailman normit, odotukset ja vaatimukset. Meihin on syvään iskostunut ja rakentunut käsitys itsestämme, käsitys siitä, mitä olemme tai millaisia meidän tulisi olla, miten meidän pitäisi olla maailmassa. Mikä on hyväksyttyä ja mitä meidän tulisi välttää, tai mitä muuttaa itsessämme.

Tekeminen on tila. Tila antaa mahdollisuuden kulkea edestakaisin muistojen ja tulevaisuuden välissä. Se mahdollistaa pysähtymisen asioiden äärelle, asioiden pohtimisen, tunnustelun ja aavistelun. Ruumiillisen tekemisen kautta fyysinen materiaali ottaa käsieni kautta haparoiden esineen muodon. Kaikki aistit paikantuvat ruumiissa kuten myös havainnot, muisti, ja ymmärrys. Teos välittää tekijän intiimin kosketuksen. Teoksen avulla tekijä pyrkii koskettamaan vastaanottajaa, hänen todellisuuttaan, antamaan muodon näkymättömälle. (Nevanpera, 106, 111.)

Prosessissani voi nähdä yhtäläisyyksiä taideterapiaan muun muassa siinä, miten valokuvat välikappaleina saavat minut näkemään uusia asioita itsestäni ja tuottavat sitä kautta uutta oivallusta, sekä siinä, miten kontrolloimattomasta ja jäsentymättömästä alkutilanteesta aikaansaatu visuaalinen objekti antaa onnistumisen ja tyydytyksen tunteen, toisaalta nostattaa pintaan vihan, raivon ja epäonnistumisen tunteita. Fyysisen tekemisen kautta koettu mielihyvä samoin kuin mielipaha on kokonaisvaltainen kehollinen tuntemus (Mantere 2010, 12). Itse olen tahtanut matkan ilman terapeutin turvallista ohjausta, ja vaikka matkan varrella olen omista kokemuksistani innostuneena ja valaistuneena kehitellyt mallin eräänlaiselle terapeuttille workshopille, joka voisi toimia tukena rintasyöpäkuntoutujille, on toimintaani pyrkinyt taiteelliseen päämäärään.

Näyttelyn Rintakuvia teokset ovat tulosta työskentelystä, jonka aloitin toukokuun 2014 lopussa. Ne ovat fyysisiä objekteja, jotka ripustin AMF -gallerian seinille yleisön nähtäväksi syyskuussa 2014. Teokseni ovat muotoutuneet syöpäprosessiini liittyvien emootioiden ja tunteiden esiin nostamien mielikuvien pohjalta. Toivon, että teokset herättäisivät katsojassa kysymyksiä kuten, miksi teokset on tehty, mitä ne kertovat ja kuka kertoo. Mitä tunteita ne kokijassa aikaan saavat, ottaako hän vastaan tai jakaako hän kanssani pelon, kivun, epätoivon tai toivon kokemukset, jää katsojan päätettäväksi ja vastuulle. Katsojan omakohtaisilla

Olen pyrkinyt teoksia tehdessäni tietoiseen tunnekokemukseen. Ruumiini ja mieleni tila syöpäkokemuksessa on sysännyt minut uudenlaiseen suhteeseen ulkopuolisen maailman kanssa. Kun tiedostan tunteeni, voin paremmin rakentaa suhdettani ympäristöön ja itseeni. Akatemiatutkija Lauri Nummenmaan (2010) mukaan emootiolla on suuri vaikutus hyvinvointiimme ja toimintakykyymme, sillä tunteisiin liittyy aina kehon tilojen muutoksia. Tunteiden päätehtävä on pyrkiä edistämään hyvinvointiamme, mutta epätarkoituksen mukaisesti toimiessaan ne voivat aiheuttaa hyvinvointimme kannalta haitallisia seurauksia. Tiettyyn kokemukseen liittyvä tunne saattaa leimata samanlaisen kokemuksen myöhempiä ilmenemisiä, ja esimerkiksi aiheuttaa riippuvuutta haitallisista aineista tai käyttäytymismalleista. Emootioissa näkyvät ympäristön aikaansaamat muutosprosessit, sillä ihminen pyrkii aina hyvinvointiin ja varjelemaan positiivista minäkuvaansa. (Nummenmaa 2010, 13, Juujärvi&Nummenmaa 2004, 59-66.) Jokainen elintärkeä kokemus ei ole vain lisä aikaisempaan kokemustietoomme vaan vaatii uudelleen järjestämistä, mikä saattaa osoittautua kivulloseksi (Dewey, 56).

4.2 Materiaaleista

”Vaate voi myös olla esitysmEDIUM taiteelle.”

Kati Hokkanen

Taiteessa käytettävien materiaalien kirjo ja tekniikoiden valikoima on rajaton. Valinta tapahtuu kulloisenkin työn ehdoilla ja taiteilijan mielenkiinnon ja kokemuksen pohjalta. Materiaalivalinta ja valittu tekniikka ohjaavat teosta aina johonkin suuntaan. (Houessou 2012, 69.) Nykyaikainen taide käyttää kierrätysmateriaaleja, usein nimenomaan kierrätettyä tekstiilimateriaalia. Tekstiilimateriaali kantaa mukanaan valmistukseen, henkilökohtaiseen käyttöön ja kulttuurisiin merkityksiin liittyviä aineksia (Lukkarinen 2008, 92). Käyttämällä kierrätettyä materiaalia, taiteilijan on myös pohdittava materiaaliin liittyviä merkityksiä. Kuvanveistäjä Kaarina Kaikkonen käyttää teoksissaan vanhoja, kierrätettyjä vaatteita, joista hän kokoaa erilaisia installaatioita tai muokkaa yksittäisiä teoksia. Hänen *Totuuden henki* -teoksensa Mäntän kirkon julkisivussa kesällä 2014 rakentui mäntävillpöytälaisten luovuttamista paidoista, paidoista, joissa on ollut sydän sisällä. Vaatteet kertovat tarinaa ja antavat sisältöä teokselle. Tutuus tai vieraus, mieltymys tai vastenmielisyys vaatteissa tuuppaa katsojan kokemusta aina johonkin suuntaan.

Kuvataiteilija Tuija Teiska kokoaa tai paremminkin veistää teoksensa revityistä matonkuteista ja villalangoista. Hänen vinksahaneet henkilöhahmonsensa ja mielikuvitukselliset otuksensa liikkuvat tekstiilitaiteen, kuvataiteen ja kuvanveiston välimaastossa, mikä herättää esittämään kysymyksiä tekstiilin ja tekstiilitekniikoiden merkityksestä taideteoksissa. (Lukkarinen 2008, 10.) Minulle tekstiili on luonteenomaisin materiaali taiteen tekemisessä.

Olen opiskellut niin kankaankudontaa kuin vaatteiden suunnittelua ja ompelua sekä lukemattoman määrän muita tekstiilin työstämiseen liittyviä tekniikoita. Teatteripuvustajana ja tanssiteatteripuvustajan olen toiminut vuosikymmeniä, joka työ on opettanut paitsi materiaalituntemusta myös sitä, miten vaatteilla, kankailla, väreillä, erilaisilla struktuureilla, jopa ompelutekniikoilla voi välittää tunteita, ajatuksia ja asioita, joita ei pysty sanallistamaan eikä liikekielellä ilmaisemaan.

Kierrätetty vaate sisältää kysymyksen, kuka, milloin ja missä on sitä käyttänyt. Miksi vaate on hylätty, kuka sen valmisti: oletuksia aikaisemmasta käyttäjästä on mielenkiintoista pohtia. (Lukkarinen 2008, 92). Kierrätetyt rintaliivit ovat valikoituneet teosteni materiaaliksi lähes itsestään selvästi, sillä rintasyöpä kohdistuu ensisijaisesti juuri tuohon vaatekappaleeseen. Rintaliiveillä on kolmijakoinen tehtävä: peittää ja piilottaa, suojata ja tukea sekä näkyä ja houkutella. Rintaliivit ovat myös ainoa vaatekappale, jota käyttävät vain naiset – tai miehetkin, mutta silloin haluten samastua naisiin – kaikki muut vaatteet ovat enemmän tai vähemmän uniseksejä.

Keräsin teokseeni Rintarinnan noin tuhatviisisataa paria liivejä, joista valtaosa oli erimerkkisiä sekä kooltaan, muodoltaan, materiaaliltaan sekä väriltään keskenään erilaisia. Materiaali kuuluu arkisen kokemusmaailman piiriin; siinä näkyy ja tuntuu käytön aiheuttamat kulutukset, rikkoutumiset ja nukkaantumiset, muodon ja istuvuuden katoaminen sekä omana, hajuaistin kautta tulvahtaneena lisänä niin pesuaineiden tuoksu kuin ihmisruumiin eritteiden leimahdus. Teokset saavat hajuaistin kautta lisäkomponentin: pesuaine viestittää puhtaudesta, eritteet kertovat inhimillisestä läsnäolosta. Ihmiseritteidenhaju on jotakin, mikä meidän kulttuurissamme täytyy pyrkiä häivyttämään, haju uhkaa hyväksytyä ja ellei sitä voi kokonaan poistaa, pitää se peittää tuoksulla. Tuoksupilvi ympäröi parhaillaan Suomea kiertävää Olen kanssasi –näyttelyä, jossa näyttelyseinäkkeet peittyvät rintasyövän sairastaneiden naisten tuhansista erivärisistä rintaliiveistä sommittelemiin kukkasiin.

4.3 Teokset

”Taiteen tehtävä on tuoda näkyvin keinoin näkyville sellaista, mikä ei näy.”

Albert Edelfelt

Halusin tehdä osaksi lopputyötäni näyttelyn, jossa syöpäkokemukseni värittämä omakuva näyttäytyisi teosten muodossa. Mietin paljon sitä, millaisessa tilassa työni esittäisin, sillä tilalla on suuri merkitys sille, millaisena teokset näyttäytyvät (Hannula 2005, 113) ja tila valitsee, kuka niitä katsoo. Halusin työni keskelle arkea, satunnaisten kohtaamisten paikaksi. Aallon mediafactoryn galleria, Arabiassa sopi tarkoitukseeni erinomaisesti ja järjestyi helposti. Tila ei ole perinteinen valkoinen kuutio –galleria, vaan toimii samaan aikaan opiskeli-

joiden työtilana sekä on läpikulkuväylä työhuoneisiin ja auditorioihin. Tilassa on kolme isoa valkoista seinää, joille töitä voi ripustaa sekä mahdollisuus esittää video- tai kuvamateriaalia vapaasti seisovassa monitorissa.

Teosteni kautta antaudun kommunikaatioon ympäristön kanssa, kerron oman tarinani katsojalle ja jaan kokemukseni hänen kanssaan. Kommunikaatio tapahtuu merkitysten avulla, jotka ilmenevät asioiden välisissä suhteissa monimutkaisena kudelmana. Teoksia olen työstänyt intuitiivisesti, vaiston varassa pyrkien niissä kuitenkin ilmentämään sisäistä puhettani ja mieleni oivalluksia. Pirkko Anttila kuvaa taiteen avulla tuotettua tietoa seuraavasti: ”Luovan ajattelun ja intuition tuottama tieto on peräisin omista sisäisistä tuntemuksista, elämyksistä, kokemuksista, oivalluksista. Se on lajinaan eri asia kuin kohteen tekniseen toteutukseen liittyvä tai olemassa olevien asioiden tulkintaan tai niiden kriittiseen pohdintaan liittyvä tiedonhankinta.” (Anttila 2006, 63) Teoksiini kätkeytyvät merkitykset avautuvat erilaisina eri katsojille. John Deweyn esteettinen teoria tekee erottelun taideteoksen ja taide-esineen välillä. Taide-esineeseen liittyvät merkitykset saavat katsojassa aikaan kokemuksen. Tämä merkitysten avulla tulkittu taide-esine on Dewey mukaan taideteos. (Dewey 2010, 53.)

Teoksessa *Luonto* itsestäni ottamat valokuvat, joissa poseeraan muokatuissa rintaliiveissä sekä kuvat luonnossa esiintyvistä anomaliaista ja murtumista kietoutuvat yhteen muistuttaen ihmisen luonto-olemuksesta. Puu selviää hengissä kylkeensä iskeytyneestä sienikasvustosta huolimatta, kasvattaa pahkan haavoittuneen runkonsa ympärille tueksi. Sairauksiin liittyy usein ihmisen leimaaminen arvottomaksi, ikään kuin ihmisarvo olisi riippuvainen työpanoksesta tai muusta sosiaalisesta toiminnasta. Sairaus eristää ulkopuolelle ja ajaa yhteiskunnan sivuraiteelle. Sairas suhtautuu itseensä sen mukaan, mitkä sairaudet määritellään hyväksytyiksi ja mitkä hävettäviksi, mitä kulttuuriset normit ja sosiaaliset säännöt sallivat (Rekonen 2013, 59). Tilanteeseen helpotusta voi tuoda vertaistuki, joka mahdollistaa kokemusten jakamisen kohtalotoverien kanssa ja auttaa käsittelemään syntyneitä tunnetiloja. Koska en ole ammattivalokuvaaja, sallin itselleni kuvat, joiden tekninen taso ei välttämättä aina ole optimaali. Olen kuvannut itseäni lähinnä ajastetun itselaukaisijan avulla, mutta myös peilin kautta. Itseä esittävä valokuva aiheuttaa usein vierauden tunteen, koska kuvassa näkee itsensä jonkun toisen näkemyksen mukaisena, toisen katseen valitsemana. Omakuvassa kohde on samalla kuvan tekijä, jolloin kuvattava voi valita sen, miten haluaa tulla nähdyksi ja kuvatuksi (Mäkiranta 2006, 67.)

Pidän monia ajatuksiani, valintojani ja työskentelytapojani itsestäni selvinä ja turhina selittää ja sanallistaa. Ymmärrän kuitenkin, että työskentelyyni liittyvät näkökulmat saattavat olla merkityksellisiä ja kiinnostavia katsojille ja valottaa teosten ymmärtämisen ja kokemisen kannalta tärkeitä seikkoja. Työskentelytapani on leimallista juuri minulle, mikä tekee töistäni tunnistettavia ja erottuvia. Teoksissani hahmotan metaforisen kuvaston avulla identiteettiäni, ajatteluani ja kokemuksiani.

Kesäkuun 2014 alussa istuin työhuoneellani kasaten työpöydälle rintaliivejä värin, koon ja materiaalin mukaan. Minulla ei ollut selkeää ajatusta, mitä niistä tekisin ja miten. Halusin

pitää mieleni avoimena, välttää ajattelemasta valmista näyttelyä ja lopullisia teoksia. Toki näyttelytila asetti tietyt reunaehdot sille, mikä olisi mahdollista toteuttaa. Olin kirjoittanut syöpäprosessin aikaiseen päiväkirjaani sanat syöpä, viha, kipu, raivo, suru, jäähyväiset. ”Mikään ei ole enää koskaan täydellistä.” (oma päiväkirjamerkintä 5.5.2011). Sanojen tunnesällöstä huolimatta, minulle ei ollut jäänyt minkäänlaista emotionaalista muistikuvaa merkinnästä. Halusin selvittää, voisinko palata takaisin sanojen tunteisiin ja ajatuksiin, pohtia ja tunnustella, miltä ne tuntu(i)vat, ja yrittää pukea ne jonkinlaiseen taiteelliseen ilmiösuun.

Kuvasin videolle itseäni hakkaamassa kirveellä rikki rintaliivejä, leikkelin liivejä palasiksi ja parsin uudestaan kokoon, ompelin kankaista uusia liivejä täyttäen kupit voikukan höytyvillä, muokkasin liiveistä hattuja ja asusteita, maalasin, kirjailin, poltin, päällystin, liimasin liiveihin kaikenlaista tavaraa, puin niitä ylleni kerroksittain päällekkäin, valokuvasin, ompelin, revin, maalasin. Päivästä toiseen annoin mielikuvien seilata ja johdattaa tekemistäni. Koin monia hauskoja hetkiä, projisoidessani mieleni tuotoksia konkreettisiin teoksiin.

Taideterapiaprosessissa tulee usein vastaan yllätyksiä, into hiipuu ja vauhti pysähtyy, herätetyt tunteet eivät aina vie prosessia toivottuun suuntaan, eteenpäin. Ei omakaan työskentelyni edennyt oletusteni ja toiveideni mukaisella tavalla. Alkuinnostuksen vallassa tein suunnitelmia rutiineista, joilla valmistelin *tilaa* työskentelylle. Toistettu rutiini, työpäivän aloittaminen aina tietyllä tavalla, työhuoneelle kulkeminen saman reitin kautta, samojen eväiden syönti, saman musiikin kuunteleminen toimisivat eräänlaisena meditaationa ja johdattaisi flow-tilaan, jossa keskittyisin koko kapasiteetillani päämäärätietoiseen toimintaan ja sulkin häiriötekijät tietoisuudestani. Optimaalisessa flow-tilassa taidot ja haasteet ovat tasapainossa ja tekemiseen paneudutaan kiinnostuneesti ja innostuneesti (Wikipedia). Arkinen todellisuus kuitenkin muokkasi toimintani puitteet ja aikataulut toisenlaisiksi. Tunsin usein olevani hukassa, eksynyt ja vihainen turhautumisen tunteista, joita koin. Asiat eivät edenneet mielestäni tarpeeksi nopeasti, ajan loppuminen huolestutti. Pelkäsin näyttää ja paljastaa teoksiani muille, kertoa, mitä olin tekemässä, hävetti. Tunsin pakokauhua ajan kuluessa ja töiden ollessa kesken. Monet yritykset jäivät puolitiehen ja tulivat hylätyiksi, tuntuivat kliseisiltä ja naiveilta.

Kärsivällisyys ja maltti työkaluina haluttu muoto ja materia, väri ja tunne, tasapaino ja esteettisyys löysivät toisensa, muodostivat kokonaisuuden, riittivät. Jaana Houessoun (2012) tulkintaa lainaten ”*Parhaita hetkiä omassa prosessissani on se ymmärrys, kun huomaan teoksen olevan riittävä ja toimiva. Kun teos houkuttelee katsomaan ja pysähtymään antaen ajatuksille kysymyksiä ja haasteita, alkaa teoksen itsenäinen elämä. Silloin pitää tekijän osata hellittää.*”

Käsillä tekemisessä keuhollisuus ja aistillisuus ovat mukana jokaisessa neulanpistossa, värien sivelemisessä ja saksien kangasta puhkovassa kosketuksessa. Tekijä jää käden jäljen kautta teoksiinsa kuvana. Kun sallii ajatuksensa ja sisäisten tunteiden päästä osaksi tulkintaa, oma kokemus teoksen äärellä syvenee. Taideteos tarvitsee vastaanottajan, kokijan. Taiteilijan ja kokijan saattaa vuoropuheluun, yhdistää keskenään tuotos eli teos (Dewey, 2010). Taiteilija joutuu luomisprosessissaan myös toimimaan välillä omana yleisönään, käymään vuoropuhelua itsensä kanssa.

Intuition varassa itseohjautuvasti työskentely vaatii sietokykyä ja tahtoa. Omien sisäisten mielikuvien, hauraiden, vasta muotoutumistaan odottavien ajatusrakennelmien paperille ja visuaaliseen muotoon saattaminen sekä toisten katseille ja arvostelulle alttiiksi asettaminen, tuntuu välillä pelottavalta, eikä aina miellyttävältä. Pysin työskentelyn aikana välillä aktiivisesti unohtamaan katsojan, yritin lopettaa teosten liiallisen työstämisen, silottelun, kädenjäljen hiomisen. Katsojalle jää vastuu teosten esteettisyyden arvioimisesta. Ihailen taiteilijoita, joilla on ”rosoinen” kädenjälki ja melankolinen pohjavire. Taiteilijoita, joiden teokset ovat pakottomia ja estottoman huolettomia, tai joissa taiteilijan ilmaisu näkyy kiehtovana fyysisenä kerrostumana töiden pinnalla ja teknisissä ratkaisuisa. Olin kai odottanut työprosessin laukaisevan totaalisen tunnemyrskyn, aikaansaavan hurjan luovuuden puuskan, jonka seurauksena syntyisi ainutlaatuisen järjestyttäviä teoksia. Vasta jälkeen päin oivalsin, että syvimmissä epätoivon alhoissa ja pettymysten kourissa jouduin tunteiden valtaan, joita olin lähtenyt metsästäämään. Emootioihin syöksymisen pontimena ei tosin enää ollut pelkästään syöpäkokemus vaan teosten työstämiseen liittyvät tunteet.

Näyttelyni Rintakuvia koostuu kahdeksasta teoksesta: HER2-positiivinen, Syöpä, Soturi, Puolustus, Kipu, Jäähyväiset, Täydelliset, sekä valokuvateos Luonto. Teoksia kutsun omakuviksi, vaikka persoonani fyysisesti ei muissa kuin Luonto -teoksessa näyttäytykään läsnä olevana. Ajattelen itseni tyhjien kehysten sisään, joiden päälle muokatut rintaliivit on puettu. Kehykset ovat osittain tekninen ratkaisu, mutta haluan niiden läsnäololla myös korostaa objektien teosmaisuuutta ja häivyttää objektien vaatteenomaisuutta. Rajanveto, milloin vaatekappale on taidetta, milloin vain ”erikoinen” objekti, ei aina ole helppoa. Valokuvissa olen pukeutunut päälleni muokattuja liivejä, jotka viittaavat syöpäprosessini aikaisiin emootioihin ja ajatuksiin. Päälle pukemisella tuon tunteet takaisin ruumiiseeni, alistuen ja altistuen niiden vaikutuksille. Tapahtuneen hyväksyen liitän itseni osaksi luonnon suurta kiertokulkua.

AMF Gallery
RINTAKUVIA - BUSTS
Tuula Bergqvist
3.-26.9.2014

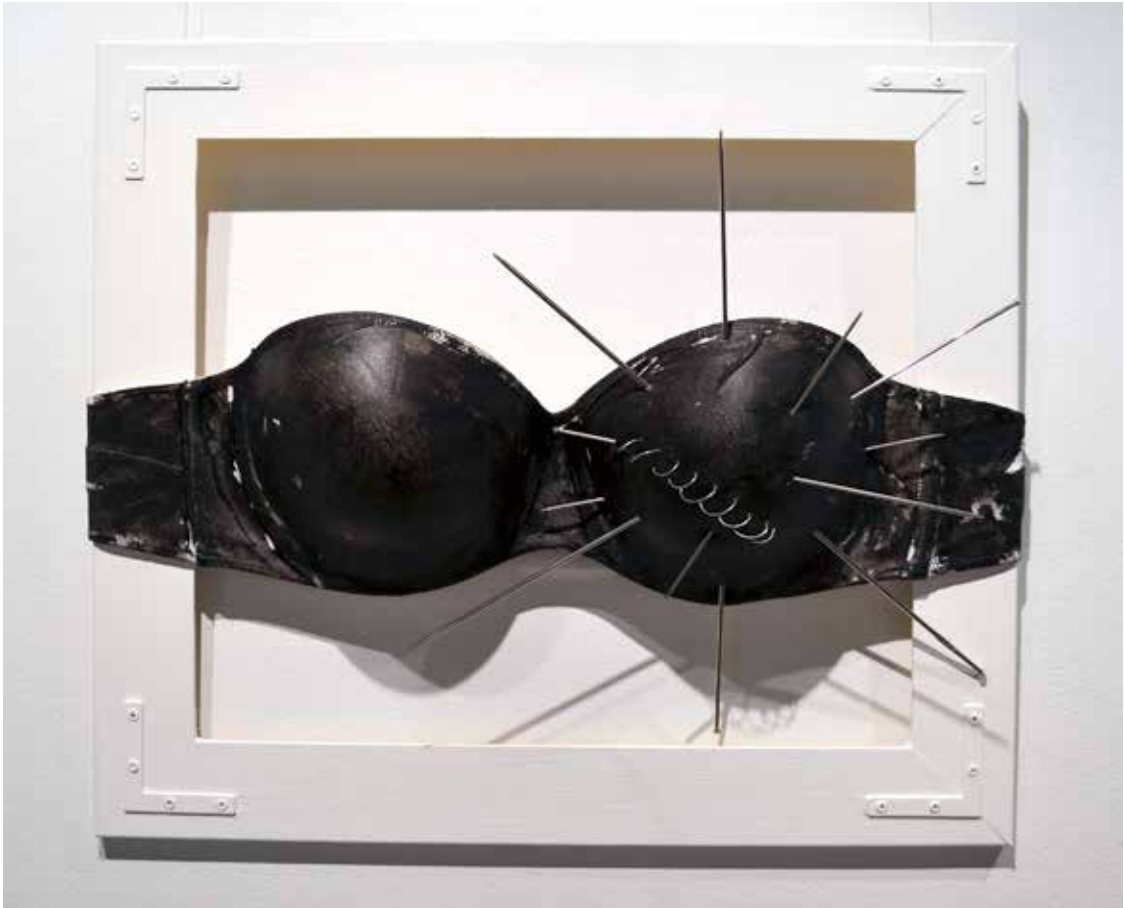
Täydelliset

Jäähyväiset

Soturi

Mastektomia

HER2-positiivinen

Puolustus

Syöpä

Yleiskuva näyttelytilasta

Luonto, 35 kuvan kuvashow.

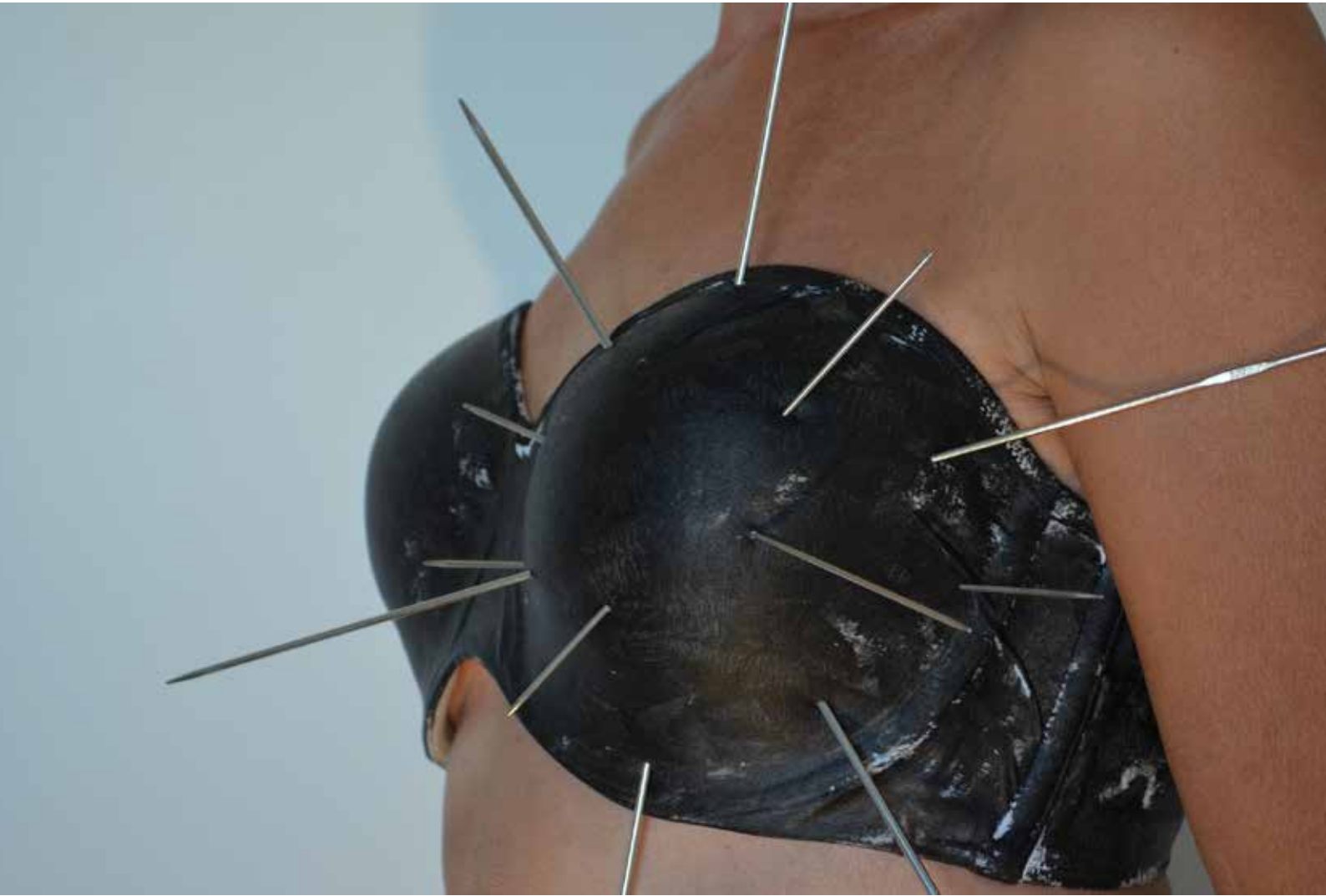

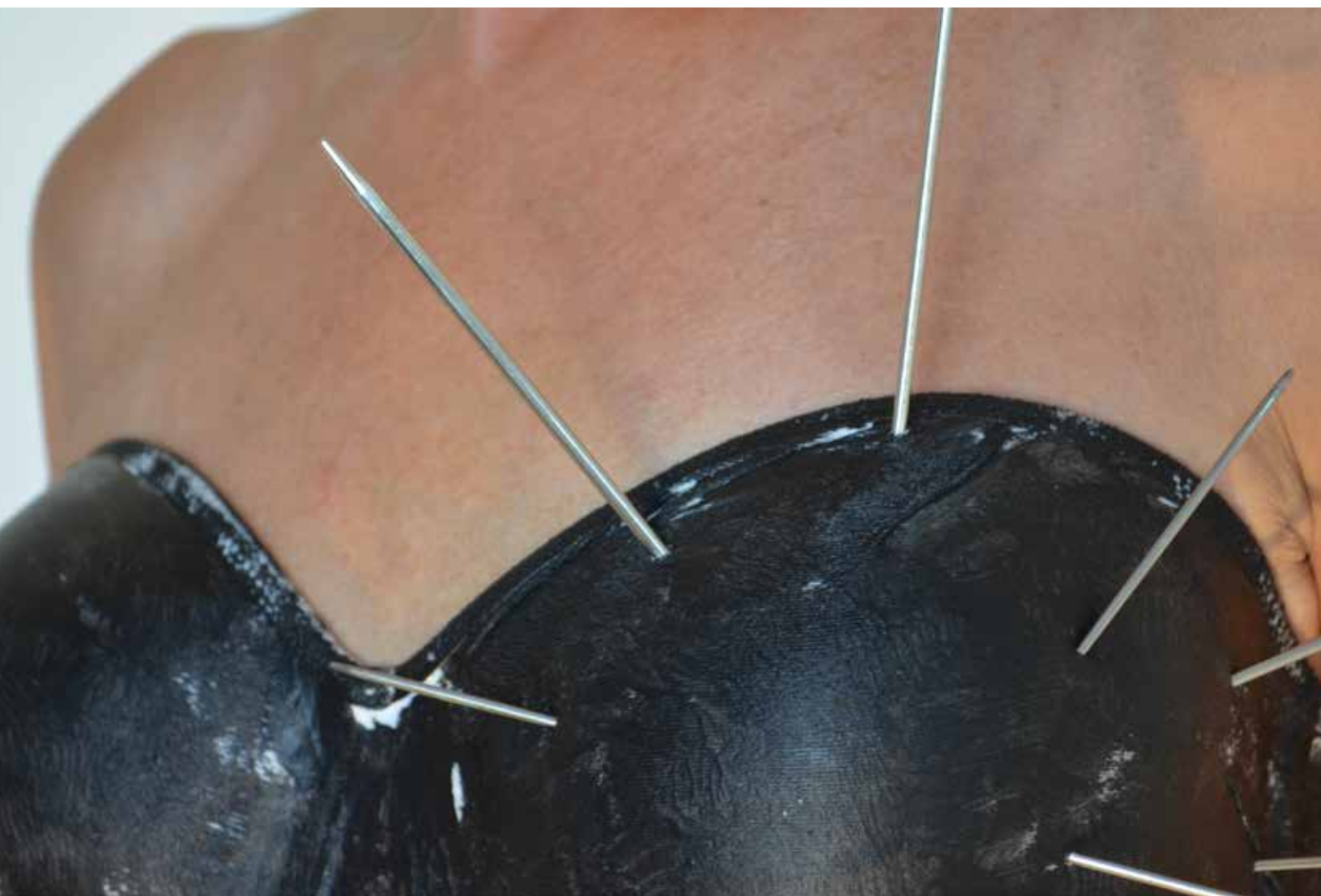

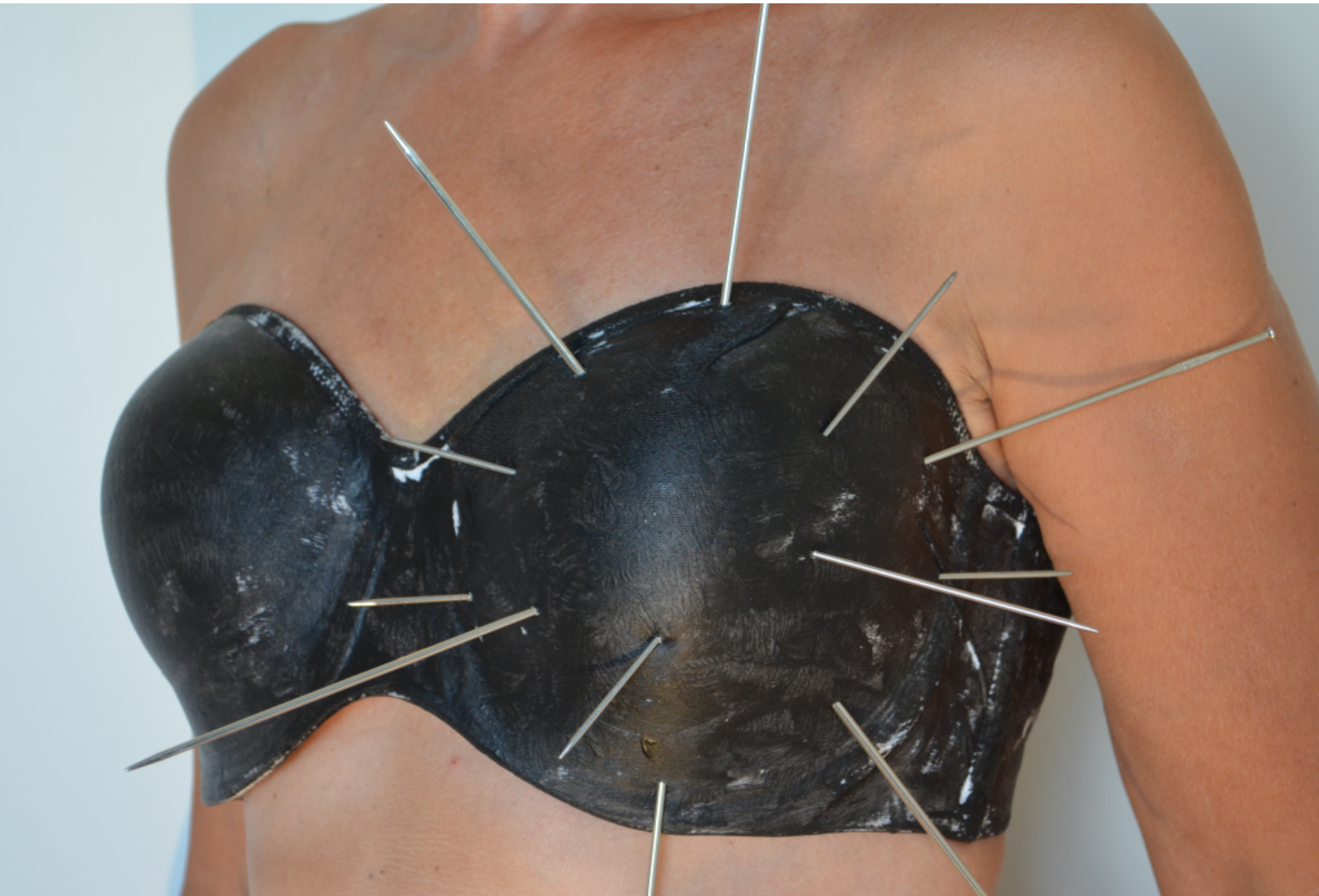

5 LOPUKSI

*Asiat, jotka täytyy oppia tekemään, opitaan tekemällä niitä.
Ihmisistä tulee rakentajia rakentamalla ja lyyransoittajia soittamalla.*

Aristoteles

Omakuvassani olen tuonut henkilökohtaisen kokemukseni julkiseksi ja pyrkinyt sitä kautta vaikuttamaan vallitsevaan naisruumiinkuvaan laventamalla kuvan representaatiota totutusta poikkeavaan suuntaan. Osallistumalla aktiivisena toimijana tähän muutostyöhön, vaikuttimenani feministisen taiteen eväät, olen rakentanut omaa identiteettiäni ja oma(a) nais) kuvaani sekä lisännyt itseymmärrystäni. Tutkimuskysymykseni ovat välillä hämärtyneet ja tutkimukseni laadullisuus ja luotettavuus ovat aiheuttaneet huolta. Itsetarkkailun ja taiteellisten prosessien sanallistaminen on aika ajoin tuntunut työläältä ja turhautavalta, mutta kokonaisuutena työskentely on ollut herättävä ja uusia ajatusmalleja tuottava kokemus ja lisännyt niin fyysisistä kuin psyykkistä hyvinvointiani.

Koen työni tärkeäksi ja ajankohtaiseksi. Turun yliopisto on tänä vuonna järjestänyt kaikille avoimen keskustelutarjan *Keho ja yhteiskunta*, missä käsitellään ihmistä kehollisena oliona yhteiskunnassa. Omakohtaisen kokemukseni innostamana ja lopputyöprosessistani tietoa saaneena olen hahmotellut workshop –mallin, joka voisi toimia rintasyövän sairastaneille (taiteellisena) tukimuotona. Minua kiinnostaa tutkimusmielessä, millaisia ilmiäisiä ja käytänteitä mielikuvat saattavat tuottaa niin suomalaisessa kulttuurissa ja muualla. Uskon, että työpajamuotoinen toiminta, tekemisen kautta ilmaistut tunteet ja ajatukset, voisivat toimia käsittelyväylänä monelle sairastuneelle, sillä tunteiden sanallistaminen ei aina ole mahdollista. Taide nähdään tänä päivänä terveyttä ja hyvinvointia lisäävänä tekijänä. *Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia* –projektin ohjelmaan on kirjattu, että ” jokaisella on oikeus ja tasa-arvoinen mahdollisuus tehdä taidetta ja osallistua kulttuuritoimintaan riippumatta asuinpaikasta tai elin- ja työympäristöstä halunsa, toimintakykynsä ja luovien voimavarojensa mukaisesti koko elämänsä ajan, myös vaihtuvissa elämäntilanteissa ja yhteisöissä.” (Isotalo 2013, 10.)

Taiteellisessa työskentelyssä minulle tärkeintä on tekeminen, konkreettinen ”kätet savessa” –tekeminen, koko prosessi epävarmasta ajatuksesta valmiiksi teokseksi. Siitä olen kiinnostu-

nut, en niinkään valmiista teoksista. Tekeminen on nautinnollista, jos siinä pääsee eräänlaiseen autopilot -tilaan. Kun hallitsee materiaalit ja tekniikat, ei huomiota tarvitse kohdistaa itse tekemiseen vaan ajatus voi vapaasti abtrahoida muilla alueilla tekemisen ympärillä. Taiteen tekemisen tulee olla nautittavaa, se on yksi taiteen tehtävä minulle. Kun pyrkii taiteensa välityksellä ilmituomaan jotakin uutta, on paras unohtaa katsojien välittömät reaktiot (Dewey, 130). Työ opetti myös sen, että asiat, jotka tuntuvat arkipäiväisen vähäpätöisiltä, liian henkilökohtaisilta, ovat kiinnostavia, yhteisiä ja universaaleja. Minun kokemukseni ja tekoni eivät olekaan vain minun vaan jaan ne lukemattomien muiden ihmisten kanssa. Teoriat auttavat minua ymmärtämään ja saamaan selville taiteen tekemisen ja havaitsemisen luonteen, kuinka omakohtaisen kokemuksen työstäminen taiteeksi voi tapahtua ja muuttua esteettiseksi kokemukseksi (Dewey, 21).

Tärkeimpänä antina lopputyön tekemisessä pidän tutustumista muiden tutkijoiden ja taiteentekijöiden ajatuksiin ja taiteentuotoksiin. Vaikka olen välillä harhapoluille eksynyt, tieltä poimitut vaikutteet ja tiedon muruset ovat avartaneet näkökulmaani ja muokanneet käsityksiäni. Olen hyppinyt tiedonlähteestä toiseen sen mukaan, mikä on tuntunut houkuttelevalta ja sillä hetkellä tarpeelliselta. Olen löytänyt monta kiinnostavaa keskustelukumppania, joiden olemassaolosta en tiennyt ja tutustunut mielenkiintoisiin taideteoksiin ja projekteihin, joita en ollut nähnyt. Prosessin analysointi ja sen kirjalliseen muotoon saattaminen on antanut minulle uuden työkalun, joka laajentaa mahdollisuksiani toimia taiteen kentällä. Olen löytänyt itsestäni taiteentekijän lisäksi myös tutkijan ja kirjoittajan. Luovuus on taiteellisessa työskentelyssä ehdoton edellytys, mutta se tarvitsee seurakseen ajattelua; ongelmien havaitsemisen ja rajaamisen taidon sekä kykyä perustella tehdyt valinnat (Anttila 2006, 498).

Omakuvani on oma tulkintani, siinä näkyy subjektiivinen käsitykseni ja kuuluu oma kertojanääneni. Katsoja tulkitsee sitä omista lähtökohdistaan, omilla työkaluillaan. Se, mikä tekijälle on pitkällisen prosessin myötä hahmottunutta totta, saattaa katsojalle näyttäytyä merkityksettömänä. Aistikokemukset palauttavat kuvia menneisyydestä. ”Ymmärtäminen on mukana-käsittämistä, sillä maailmaa ei voi ymmärtää ilman kehollista havaitsemista eikä itseä kehollisena subjektina ilman toista ja toiseutta. Eläytyminen tapahtuu kehossa olevan kokemuksellisen tiedon kautta” toteaa Jaana Houessou. (Houessou, 106.) Taideprosessissa muistot menneisyydestä sekoittuvat läsnä olevien mielikuvien ja ajatusten kanssa ja muotoutuvat visuaaliseksi esitykseksi.

Lopputyön tekeminen on avannut väylän kipeisiin kokemuksiini ja tunteisiini, mutta samalla etäännyttänyt sopivasti ja asettanut pisteen henkilökohtaiselle syöpäprosessilleni. Taide mahdollistaa elämän kriisien käsittelyn syvällisesti avaamalla uusia näköaloja ja vaikuttamalla ajatteluun. Taide puhuu tavalla, johon tunteet, aistisuus ja liikutus kuuluvat olennaisena osana. Paljastamalla henkilökohtaisen ja intiimin, voin saada heijastuksina vahvistuksia ulkopuolisesta maailmasta. Uskon, että tavalla tai toisella kokemus tulee värittämään taiteeni ja toimintani tulevaisuutta.

LÄHTEET:

Ahtola-Moorhouse, Leena (2000). *Helene Schjerfbeck: Ja kukaan ei tiedä millainen olen*. Helsinki.

Anttila, Pirkko (2006). *Tutkiva toiminta ja Ilmaisu, Teos, Tekeminen*. Hamina: Akatiimi.

Arlander, Anette (1999). Tila ja aika eli miten megalomaanisesta idealistista tuli suhteellisuuden tajuinen pragmaatikko. Teoksessa Houni, Pia, Paavolainen, Pentti (toim.) *Taide, kertomus ja identiteetti*. Helsinki: Teatterikorkeakoulu, 48-66.

Arlander, Anette (2010). Minä vai muut ihmiset materiaalina? Performanssi ja kritiikki -seminaari 7.-8.10.2010. Kiasma. Helsinki.

Bartsch, Pia ja Tanskanen, Ilona (2011). Onni ihmisen elämän lopullisena päämääränä. Teoksessa Tanskanen, Ilona (toim.) *Omakuva on jokaisen kuva*. Turku: Turun Ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 61, 65-75.

Brotherus, Elina (2004). Yle Kulttuuridokumentti: Muisti, Kuvia.

Dewey, John (1934/2010). *Taide kokemuksena*. (suom.) Immonen, Antti, Tuusvuori, Jarkko S. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura niin & näin.

Eikenberry, Jill (1989). Introduction. Teoksessa Tasch, Jacqueline A. (toim.). *ART. RAGE. US. Art and Writing by Women with Breast Cancer*. San Francisco: Chronicle Books, 9-12.

Fuentes, Carlos (1995). Johdanto teokseen Kahlo, Frida *Taiteilija Frida Kahlon paljastava omakuva*. (suom.) Salminen, Eila. Helsinki: Otava, 7-25.

Hannula, Mia (2005). Visuaalinen kerronta ja kuvan lukemisen politiikka. Teoksessa Elfving, Taru, Kontturi, Katve-Kaisa (toim.) *Kanssakäymisiä. Osallistuvan taiteentutkimuksen askelia*. Helsinki: Taidehistoria seura, 111-131.

Hannula, Mika (2003). *Kaikki tai ei mitään; kriittinen teoria, nykytaide ja visuaalinen kulttuuri*. Helsinki: Kuvataideakatemia.

Houessou, Jaana (2010). *Teoksen synty. Kuvataiteellista prosessia sanallistamassa*. Aalto-yliopisto. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja A 108.

Huhtinen, Auli (2009). Perhe sairauden maastona. Teoksessa Sava, Inkeri, Hannula, Mika, Anttila Pirkko & Kiil, Karolina (toim.) *Minä ja maailman liha*. Hamina: Akatiimi, 132-138.

Isotalo, Merja (2013). Taiteen käyttö hyvinvointialalla Suomessa. Teoksessa Malte-Colliard, Katri, Lampo, Marjukka (toim.) *Voimaa taiteesta. Malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla*. Tampere: Tampereen yliopisto, Tutkivan teatterityön julkaisu, 10-11.

- Joutsijärvi, Jonimatti (2014). http://www.utu.fi/fi/yksikot/med/opiskelu/muut_opinnot/asklepios/Documents/Asklepios_lopputyö_Joutsijarvi.pdf. Viitattu 10.7.2014.
- Juujärvi, Petri, Nummenmaa, Lauri (2004). *Psykologia* 1/04, 59-66.
- Kangassalo, Mikko <http://huojuvatorni.files.wordpress.com/2012/03/essee-mina7.pdf>. Viitattu 10.8.2014.
- Keto-oja, Suvi: Heli Rekulan taide ja Abjektin teoria. *Mustekala* 1/07. <http://www.mustekala.info/node/35423>. Viitattu 10.7.2014.
- Kinnunen Taina (2006). Silikoni-implantit omaksi iloksi. Teoksessa Kinnunen, Taina ja Puuronen, Anne (toim.) *Seksuaalinen ruumis - kulttuuritieteelliset lähestymistavat*. Helsinki: Gaudeamus, 160-182.
- Kontturi, Katve-Kaisa (2010). Taideprosessi liikkuvana, luovana sommittumana. Kaksi kohtaamistapahtumaa. Teoksessa Ijäs, Minna, Kuusamo, Altti & Niemelä, Riikka (toim.) *Kuinka tehdä taidehistoriaa*. Turku: Utukirjat Turun yliopisto, 179-210.
- Kontturi, Katve-Kaisa (2013). Tahiti 4/2013. <http://tahiti.fi/04-2013/dossier/rintasyopa-taide-ja-uusi-ruumis-katseen-teknologioista-poseerauksen-teknisyyteen/>. Viitattu 15.6.2014.
- Kristeva, Julia (1982). *Powers of Horror. An Essay on Abjection*. (Käänt.) Leon S Roudiez. New York: Columbia University Press.
- Kristeva, Julia (1987/1999). *Musta Aurinko*. Toinen painos. (suom.) Siimes, Mika. Jyväskylä: Gummerus.
- Kuusamo, Altti (2010). Omakuva ja autokommunikaation ulottuvuudet. Teoksessa Ijäs, Minna, Kuusamo, Altti & Niemelä, Riikka (toim.) *Kuinka tehdä taidehistoriaa*. Turku: Utukirjat Turun yliopisto, 98-124.
- Laakso, Harri (2007). *Harmaa aines / Jälkinäytös*. Helsinki, Suomen valokuvataiteen museo.
- Leino, Kaija (2011). *Pirstaloitumisesta kohti naisena eheytymistä*. Verkkojulkaisu. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66806/978-951-44-8555-8.pdf?sequence=1>. Viitattu 15.6.2014
- Lohivaara, Leena (2009). *Saa katsoa*. Helsinki: Lurra Editions.
- Lotman, Juri (1973/1981). *Merkkien maailma, kirjoitelmia semiotikasta*. (suom.) Peuranen, Erkki. Helsinki: SN-kirjat.
- Lukkarinen, Leena (2008). *Kierrätysmateriaalin käyttö nykytekstiilitehtaassa*. Helsinki: Taideteollisen korkeakoulun julkaisuja A 87.
- Mantere, Meri-Helga (2010). Taiteen ja terapian yhteinen kuva. Teoksessa Rankainen, Mimmu, Henttinen, Hanna & Mantere, Meri-Helga *Taideterapian perusteet*. Helsinki: Duodecim, 11-15.
- Martin, Rosy (2012). 'Look at me! Representing self, representing Ageing'. http://www.representing-ageing.com/photo_therapy_film.php. Viitattu 23.8.2014.
- Martin, Rosy (1993) Katse takaisin? Teoksessa *Kuva, katse, keho*. Pohjoisen valokuvakeskuksen julkaisu numero 4, 14-25.
- Merleau-Ponty, Maurice (1993). *Silmä ja mieli*. Suomentanut Kimmo Pasanen. Jyväskylä: Gummerus.
- Merleau-Ponty Maurice (1945/2000). Esipuhe "Havainnon fenomenologiaan". (suom.) Kauppinen, Antti. *Tiede & Edistys* 25/2000:3.
- Muurimäki, Mia (2014). *Kuvan kautta syvemmälle? Visuaalisen etnografian lupaus*. <http://www.fng.fi/arvoisayleiso/yleisojenjakavijoidentutkiminen/kuvankauttasyvemmalle>. Viitattu 14.7.2014.

Mäkiranta, Mari (2006). Kamera kääntyy itseän. Valokuvallinen omakuva prosessina. Teoksessa Mäkiranta, Mari, Brusila, Riitta (toim.) *Kuvakulmia. Puheenvuoroja kuvista ja kuvallisesta kulttuurista*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 57-72.

Mäkiranta, Mari (2013). Semioottinen valokuva-analyysi, kuvanmonimerkityksellisyys ja visualisoitu kokemus. Teoksessa Granö, Päivi, Keskitalo, Anne & Ronkainen, Suvi (toim.) *Visuaalisen kokemus – johdatus moniaistiseen analyysiin*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 13-24.

Naukkarinen, Ossi (2005). Taiteistumisen muodot. Teoksessa Levanto, Yrjänä, Naukkarinen, Ossi & Vihma, Susann (toim.) *Taiteistuminen*. Helsinki: taideteollisen korkeakoulun julkaisu B 79, 8-38.

Nummenmaa, Lauri (2010). *Tunteiden psykologia*. Helsinki: Tammi.

Nurmi, Anna (2012). *Omakuvan terapeuttiset piirteet – näkökulma introspektioon*. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, Kuvataiteen koulutusohjelma, Maalaus.

Omakuvagalleria, Oulun taidemuseo. <http://omakuvagalleria.ouka.fi/omakuvagalleria.html>. Viitattu 20.9.2014.

Palin, Tutta (2011). *Esipuhe*. Teoksessa Tanskanen, Ilona (toim.) *Omakuva on jokaisen kuva*. Turku: Turun Ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 61,10-13.

Pehunen, Pirkko (2009). Omakuvat ja perhevalokuvat psykoterapiassa. Teoksessa Halkola, Ulla, Mannermaa, Lauri, Koffert, Tarja, & Koulu, Leena (toim.) *Valokuvan terapeuttinen voima*. Helsinki: Duodecim, 75-87.

Pelkonen, Krista (2004). Itkeekö leijona jos sitä sattuu oikein kovasti? Teoksessa Sava, Inkeri, Katainen, Arja (toim.) *Taiteeksi tarinoitu elämä*. Jyväskylä: PS-kustannus, 107-118.

Peuranen, Erkki. (suom.)(1989). Juri Lotman ja merkkien maailma. Teoksessa Juri Lotman (1973-1981) *Merkkien maailma, kirjoitelmia semiotiikasta*. Helsinki: SN-kirjat, 289-298.

Pink Sarah (2012). <http://in-visio.org/2012/10/24/launching-invisio-inspire-sarah-pink-keynote-speech/>. Viitattu 18.6.2014.

Rekonen, Mikko (2013). *Kivun muoto. Taiteellis-teoreettinen tutkielma kivun merkityksestä taiteeni kautta*. Aalto-yliopisto. Taidekasvatuksen laitos.

Rekula, Heli (2005). *Autiomaan. Teoksia vuosilta 1989-2004*. Nyberg, Patrik (toim.). Helsinki: Nykyaikaisen taiteen museo, julkaisuja 97/2004.

Sakaranaho, Tuula (1999). Kulttuuristen kokemusten dialoginen tutkimus: vuoropuhelua Fridan kanssa Houni, Pia, Paavolainen, Pentti (toim.) *Taide, kertomus ja identiteetti*. Helsinki: Teatterikorkeakoulu, 85-102.

Salo, Merja (2009). Peili, muistin ja toiston taide – valokuvataiteen ja –terapian yhteyksiä. Teoksessa Halkola, Ulla, Mannermaa, Lauri, Koffert, Tarja, & Koulu, Leena (toim.) *Valokuvan terapeuttinen voima*. Helsinki: Duodecim, 23-35.

Sandqvist, Ville (1999). Miten olen taiteen tutkimuksessa. Teoksessa Houni, Pia, Paavolainen, Pentti (toim.) *Taide, kertomus ja identiteetti*. Helsinki: Teatterikorkeakoulu, 66-85.

Sava, Inkeri, Katainen, Arja (2004). Taide ja tarinallisuus itsen ja toisen kohtaamisen tilana. Teoksessa Sava, Inkeri, Katainen, Arja (toim.) *Taiteeksi tarinoitu elämä*. Jyväskylä: PS-kustannus, 22-37.

Savolainen, Miina (2009). Voimauttava valokuva. Teoksessa Halkola, Ulla, Mannermaa, Lauri, Koffert, Tarja & Koulu Leena (toim.) *Valokuvan terapeuttinen voima*. Helsinki: Duodecim, 211-229.

Seppä, Anita (2009). *Taide & Design 3/09*. Helsinki: Ad Group.

Seppä, Anita (2012). *Kuvien tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.

- Seppänen, Liisa (2009). Puolinainen kokonainen – kuvat elämän kriisin käsittelyssä. Teoksessa Halkola, Ulla, Mannermaa, Lauri, Koffert, Tarja & Koulu Leena (toim.) *Valokuvan terapeuttinen voima*. Helsinki: Duodecim, 121-131.
- Sepänmaa, Yrjö (2014). Jäähäväisluento *Ympäristöestetiikan tulevaisuus*. http://www.uef.fi/documents/10437/118740/jaahyvaisluento_sepanmaa.pdf/276585f9-8c1a-482f-a88e-9bf414e0d4df. Viitattu 18.6.2014.
- Siukonen, Jyrki (2002). *Tutkiva taiteilija. Kysymyksiä kuvataiteen ja tutkimuksen avoliitosta*. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu, Taideinstituutti.
- Sivonen, Juha <http://www.helsinki.fi/~rkosken/kuva-analyysi.pdf>. Viitattu 10.7.2014
- Sontag, Susan (2010/1977). *Sairaus vertauskuvana & AIDS*. (suom.) Saarinen, Osmo. Juva: WS Bookwell.
- Sontag, Susan (1977). *On Photography*. New York: Penguin Books.
- Spence, Jo http://www.jospence.org/final_project/final_project_thumbs.html. Viitattu 23.7.2014.
- Staff, Pia (2012). Drawing and Sewing as Research Tools. 52-84. Teoksessa Mäkelä Maarit, O'Riley, Tim. *The Art of Research II*. Helsinki: Aalto ARTS Books, 52-84.
- Tieteen termipankki: <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:objekti>. Viitattu 4.7.2014.
- Tihinen, Juha-Heikki (2011). Neljä ehdotusta omakuvaksi. Teoksessa Tanskanen, Ilona (toim.) *Omakuva on jokaisen kuva*. Turku: Turun Ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 61, 121-137.
- Tuominen, Saku (2013). *Hyvä elämä. Lyhyt Oppimäärä*. Porvoo: Paasilinna, 2. Painos.
- Tuominen, Tapio (2012). *Maaginen kuva*. Helsinki: Aalto-yliopiston julkaisusarja Doctoral Dissertations 2/2013.
- Tärähtäneet ämmät/Valokuvataiteenmuseo. <http://www.valokuvataiteenmuseo.fi/nayttelyt/nyt/event/72/220---taerahtaeneet-aemmaet-monokini-20>. Viitattu 5.6.2014.
- Täydellisyyttä etsimässä: valokuvaaja Elina Brotherus. http://yle.fi/elavaarkisto/artikkelit/taydellisyytta_etsimassa_valokuvaaja_elina_brotherus_52689.html#media=52697. Viitattu 20.9.2014.
- Uotinen, Jorma (2012). <https://www.skr.fi/fi/vuosijuhlapuhe-2012>. Viitattu 10.10.2014.
- Utriainen, Terhi (1997). Viva la vida. Helsingin kaupungin taidemuseon näyttelykirjassa *Frida*. 9-18.
- Varto Juha (2001). Esille saattamisen tutkiminen. Teoksessa Satu Kiljunen & Mika Hannula (toim.) *Taiteellinen tutkimus*. Helsinki: Kuvataideakatemia, 49-58.
- Wikipedia, Flow. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Flow>. Viitattu 10.10.2014.
- Vänskä, Annamari (2014). *Kolumni*. Taidelehti 1/2014. Helsinki: Kustannus Taide, 42.

BUSTS - RINTAKUVIA / Tuula Bergqvist

My first bra was decorated with lace. It was light purple coloured, padded and pretty. We bought it with my mom on our lunch break in a lingerie boutique. I was 12.

My breasts were small so when the bras were burning in the 70's, it was easy to give them up. The next time I put the bra on was when I got pregnant and started breast-feeding. I was given the chance to see how much breast size has to do with the need for a bra.

I dare say that, in one way or another, bras carry a special meaning for all women. A bra is a piece of clothing that is attached with strong emotions. There are strict norms that regulate the use of bra: on one hand they are hidden and covered and on the other, shown and exposed, depending on your needs and aims.

Spring-winter 2011 I had a mastectomy. Cancer sounds scary, sick and pain-like. Breast cancer sounds like a loss of femininity, mutilation and ugly bra. As a matter of fact, my first concern after my diagnosis was that I had just bought two beautiful bras that had now become useless.

Breasts are important. In our culture, big breasts are preferred. The public health system pays for new breasts for those who have lost them, if that is what they want. But what if they don't? What if you want to live with just one breast – or without any breasts at all?

How does it feel to lose a breast? What kinds of emotions are awoken by the change in your own body? What is it with scars that so frightens and scares us?

I believe that making cancer and its consequences visible, decreases anxiety and uncertainty. In 2011, 4872 women were diagnosed with breast cancer. In the future, with the growing life-expectation, the number will rise. Apart from this, each cancer case touches a big group of family members, colleagues and neighbours around the patient.

In my art pieces I exploit used bras. When I work on the bras with different techniques and materials to make the art, I explore my own cancer-related, material-physical process. How has the process influenced on my life? Does it have a wider cultural or political significance?